

Structural Analysis of Regional Development Drivers (Case Study: Chaharmahal and Bakhtiari Province)

Jafar Saeedi *

Ph.D in Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Abstract

Understanding the causes and determinants of development and underdevelopment has emerged as a crucial focus within the realm of social and economic studies over the past five decades. Regional development, as a fundamental requirement for progress, encompasses diverse dimensions aimed at achieving regional equilibrium, reducing infrastructural disparities, and addressing structural and territorial gaps. This developmental model not only exhibits exceptional efficiency in terms of resource management and harnessing regional potential, but also strives to narrow or eradicate disparities within and between regions through the spatial organization of socio-economic and structural activities, capitalizing on local capacities unique to each region. This particular study seeks to conduct a comprehensive structural analysis of the drivers influencing regional development in the Chaharmahal and Bakhtiari province. Employing an applied theoretical framework, the research employs a descriptive-analytical survey approach. Data and information were gathered through an extensive examination of relevant academically-sound sources alongside field observations, including interviews and questionnaires. Quantitative analysis, employing cross-impact analysis and Micmac software, was employed to analyze the collected data. Twenty key factors were thus extracted and identified as crucial drivers influencing regional development in the province of Chaharmahal and Bakhtiari.

Keywords: Structural Analysis, Development, Regional development, Chaharmahal and Bakhtiari province, Regional Balance.

* Corresponding Author: jsaeedi.scu@gmail.com

How to Cite: Saeedi, J. (2024). Structural Analysis of Regional Development Drivers (Case Study: Chaharmahal and Bakhtiari Province), *Journal of Urban and Regional Development Planning*, 8(27), 83 -132.

1. Introduction

Regional development is driven by the objectives of reducing socio-economic disparities among different regions and promoting spatial decentralization, ultimately aiming for sustainable socio-economic progress. By recognizing and understanding the factors that contribute to regional development and formulating plans for achieving sustainable development, regions can take essential steps towards closing the gap between them. These disparities manifest as a reflection of various elements, such as environmental factors, political economy, shortcomings in spatial planning systems, insufficient integrated territorial management, and a lack of coordination among responsible organizations involved in spatial and regional development. The Chaharmahal and Bakhtiari province, encompassing a significant territorial extent in Iran, benefits from extensive capacities within economic, social, cultural, and natural resource domains, indicating a favorable environment for growth, development, and overcoming challenges. Nonetheless, despite numerous programs designed and implemented to foster infrastructure development and enhance social services, unfavorable conditions persist in major economic, social, and infrastructure indicators. Inefficient management practices, operational inadequacies, and insufficient attention towards harnessing the province's potentials have led to diverse issues and challenges impeding its development. Consequently, it becomes evident that regional imbalances and the neglect of development drivers within the province are reflected across economic, social, cultural, and infrastructure indicators. Thus, recognizing the influential factors and drivers that underpin regional development in the province and establishing a solid foundation for regional development planning based on these drivers becomes critically significant. Such an approach serves as a gateway to addressing and alleviating the problems and shortcomings associated with underdevelopment and deprivation. Thus, the primary objective of this research centers on conducting a structural analysis of the drivers shaping regional development. Specifically, it seeks to address the following question: What are the key driving forces influencing regional development in the Chaharmahal and Bakhtiari province?

2. Methodology

The present research adopts an "applied-theoretical" approach in terms of its purpose, while employing a "descriptive-analytical" methodology that aligns with its nature and methodological framework. The research methodology for this study combines both quantitative-survey and qualitative techniques, in accordance with the research objectives. In addition to gathering insights from experts through the Delphi method, documentary analysis of various sources such as the provincial spatial planning document, reports, plans, and development plans of the province has been utilized as part of the research methodology. The statistical population for this study consists of academic experts, professionals, and institutional-organizational managers who possess ample knowledge and experience in the field of regional development within the study area. These experts were purposefully selected and included in the research sample, following the method of purposive sampling. To analyze the structure of regional development drivers in the Chaharmahal and Bakhtiari province, a total of 21 academic experts, institutional-organizational experts, and managers were chosen as representative samples. Selection criteria were based on the experts' expertise, willingness to participate, as well as the complexity of the methods, stages, and implementation conditions associated with the Delphi technique. This study encompasses various dimensions and drivers of regional development, including economic, social, infrastructural, environmental, agricultural, and institutional-organizational aspects, in addition to urban and rural development considerations. These drivers were prioritized based on the expert opinions' importance, and the identification of key drivers was accomplished through the utilization of the Cross-impact analysis method along with Micmac software.

3. Discussion and Results

Aligned with the primary objective of the present research, the structural analysis and identification of key drivers that impact regional development in Chaharmahal and Bakhtiari province were carried out using the Cross-impact analysis (CIA) method. This method facilitated the identification and assessment of the influence exerted by these drivers on the region. Through a comprehensive analysis that involved examining the relationship between variables, assessing the stability and instability of the studied system,

constructing a matrix of direct influences (MDI), a matrix of indirect influences (MII), ranking variables, and calculating the coefficient of displacement for each variable under varying conditions, a total of 20 factors were extracted and selected as the key drivers influencing the regional development of Chaharmahal and Bakhtiari provinces. Table 1 presents the ranking of drivers affecting the regional development of Chaharmahal and Bakhtiari province, based on their direct and indirect dependencies and influences.

Table 1. Key drivers influencing the regional development of Chaharmahal and Bakhtiari province

Code	Drivers	Final score		Rank	
		MDI	MII	MDI	MII
V1	Employment and labor market	227	226	1	1
V20	Human resource management and the use of local and expert manpower in the development management of the province	222	221	2	3
V54	Migration management (rural-urban and outside the province)	220	220	3	2
V49	Coordination and constructive inter-organizational interaction	216	212	4	4
V22	Coherence in social management of the province	211	209	5	5
V4	Deprivation policies and poverty reduction	203	202	6	6
V41	Development of infrastructure and urban and rural water supply networks	202	200	7	7
V39	Utilization of tourism capacities and tourism development infrastructures	200	196	8	9
V11	The optimal distribution system of investment and economic resources between different regions of the province	197	195	9	11
V51	The existence of comprehensive crisis management plans and programs	197	194	10	8
V12	Economic competitiveness at the national and transnational level	194	194	11	10
V60	Management of urban and rural population spatial distribution system	194	194	12	12
V55	Appropriate distribution of infrastructure, services, and balancing to the urban and rural residential network	192	193	13	13
V25	Protection, exploitation, and management of water resources (organizing and development of water resources, containment and transfer of surface water,	191	190	14	17

Code	Drivers	Final score		Rank	
		MDI	MII	MDI	MII
	and improvement of efficiency in exploitation of water resources)				
V28	Management and exploitation of agricultural resources	191	190	15	15
V47	Development and equipping of infrastructures, and facilities related to the field of crisis management	189	189	16	14
V62	Resilience of settlements	187	187	17	18
V64	Evaluating the effects of urban and rural development plans	187	185	18	16
V33	Environmental and social management of water transfer projects	184	182	19	22
V34	Management of environmental hazards and pollution (polluting sources of water, soil, and air and the emerging phenomenon of dust storm with extra-regional origin)	181	178	20	19

4. Conclusions

The present study has been conducted with the primary objective of conducting a comprehensive analysis and identification of indicators and drivers that contribute to regional development in Chaharmahal and Bakhtiari province. To achieve this goal, an examination of spatial planning and development documents specific to the province, as well as consultations with academic and organizational experts, were conducted. Through this process, a prioritization of 20 drivers was accomplished, highlighting the key drivers that significantly influence regional development. It is crucial to attain a correct comprehension of these key drivers within the development dimensions of the province in order to effectively implement regional development policies in Chaharmahal and Bakhtiari province. By doing so, integrated management, sustainable planning, and collaboration at national and provincial levels can be fostered. This collaborative effort aims to overcome obstacles to development and capitalize on opportunities in alignment with the province's capabilities.

تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان چهارمحال و بختیاری)

جعفر سعیدی * دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

چکیده

شناخت دلایل و عوامل مؤثر بر توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی یکی از مهم‌ترین موضوعات مطالعات اجتماعی و اقتصادی در نیم‌قرن اخیر می‌باشد. توسعه منطقه‌ای به‌عنوان یکی از پیش‌نیازهای توسعه‌یافتگی بر جنبه‌های گوناگون توسعه جهت دستیابی به توازن و تعادل منطقه‌ای، کاهش نابرابری‌های زیرساختی، تعدیل شکاف‌های ساختاری و سرزمینی تأکید می‌نماید. چنین الگویی از توسعه علاوه بر این که به لحاظ مدیریت بهینه منابع و توان بهره‌گیری از ظرفیت‌های منطقه‌ای بسیار کارآمد است، باهدف کاهش یا حذف تفاوت‌های بین منطقه‌ای و درون‌منطقه‌ای، انتظام مکانی - فضایی فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی و ساختاری را نیز بر اساس ظرفیت‌های محلی مناطق ساماندهی می‌کند. پژوهش حاضر باهدف تحلیل ساختاری پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه‌ای در استان چهارمحال و بختیاری صورت گرفته است. رویکرد حاکم بر این پژوهش کاربردی - نظری و از حیث ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی و پیمایشی می‌باشد. گردآوری داده‌ها و اطلاعات، به‌وسیله مطالعه منابع کتابخانه‌ای - اسنادی و برداشت‌های میدانی (مصاحبه و پرسشنامه) صورت گرفت. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل‌های کمی و نرم‌افزاری (روش تحلیل اثرات متقابل و نرم‌افزار میک‌مک) تعداد (۲۰) عامل، به‌عنوان پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه منطقه‌ای در استان چهارمحال و بختیاری، استخراج و انتخاب گردید.

کلیدواژه‌ها: تحلیل ساختاری، توسعه، توسعه منطقه‌ای، استان چهارمحال و بختیاری، تعادل منطقه‌ای.

مقدمه

در حال حاضر یکی از بحث‌های اکثر محققین علوم اجتماعی بحث توسعه و توسعه‌نیافتگی است؛ چراکه توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی دو روی یک سکه و دربرگیرنده واقعیت کنونی دنیای معاصر است (لطیفی، ۱۳۸۸: ۷۵). در این زمینه بحث توسعه منطقه‌ای و استفاده از برنامه‌ریزی جهت رفع توسعه‌نیافتگی منطقه‌ای به هر علتی که باشد به‌عنوان بزرگ‌ترین مشغله کسانی در آمده است که در کشورهای در حال توسعه یا توسعه‌یافته درباره سیاست ملی تصمیم می‌گیرند. در این راستا توسعه منطقه‌ای رویکردی است که با پیوند زدن منطقه‌ها با یکدیگر، دست یافتن به هدف‌های اجرایی در توسعه ملی را تسهیل می‌نماید و بین منابع مرکزی، منطقه‌ای و محلی پیوند ایجاد می‌کند (احمدی و رضایی شهابی، ۱۳۹۸: ۴۸) و نقش مهمی در تقویت فعالیت‌های اقتصادی و توسعه مناطق محروم و به دنبال آن، کاهش تفاوت‌های منطقه‌ای دارد. منظور از این رویکرد، یافتن توانایی‌ها و میزان ظرفیت هر منطقه برای رشد و توسعه می‌باشد (معصومی اشکوری، ۱۳۹۱: ۴۹). همچنین زمینه‌سازی برای رشد و توسعه هماهنگ، ارتقاء سطح آگاهی‌ها و ترغیب مشارکت مردمی و بالاخره توزیع متناسب امکانات و تسهیلات به منظور دستیابی به عدالت اجتماعی، از جمله مباحث مطرح در رویکرد توسعه منطقه‌ای است (سعیدی و تقی‌زاده، ۱۳۸۴: ۳۴). بر این اساس، برآیند رویکرد توسعه منطقه‌ای درک و شناخت عوامل توسعه‌یافتگی مناطق و برنامه‌ریزی در جهت رسیدن به توسعه پایدار منطقه‌ای است. از این‌رو اولین گام در برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، شناسایی جایگاه مناطق نسبت به یکدیگر از نظر توسعه و علت نابرابری‌ها است. این نابرابری‌ها، برآیند و بازتابی از عوامل محیطی، اقتصاد سیاسی، نارسایی‌های نظام برنامه‌ریزی فضایی، بی‌توجهی به مدیریت یکپارچه سرزمینی و عدم هماهنگی سازمان‌های متولی در امر توسعه فضایی و منطقه‌ای می‌باشند. استان چهارمحال و بختیاری در پهنه سرزمینی کشور، با برخورداری از ظرفیت‌های فراوان در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و منابع طبیعی از موقعیتی مطلوب برای رشد و توسعه و خروج از تنگناها و محدودیت‌ها برخوردار است؛ اما

با وجود تدوین و اجرای برنامه‌های متعدد، توسعه زیرساخت‌ها و بهبود خدمات اجتماعی همچنان در اغلب شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی شرایط نامطلوبی دارد. مدیریت و بهره‌برداری نامناسب و عدم توجه کافی به برخی از قابلیت‌های استان، سبب بروز مسائل و چالش‌های گوناگون در مسیر توسعه استان شده است. بر این اساس عدم تعادل‌های منطقه‌ای و عدم توجه به پیشران‌های توسعه در پهنه استان در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیربنایی به وضوح دیده می‌شود؛ بنابراین شناسایی عوامل و پیشران‌هایی که مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان هستند و مبنا قرار دادن برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای بر اساس این پیشران‌ها که گشایشی برای رهایی از مشکلات و تنگناهای توسعه‌نیافتگی و محرومیت به شمار می‌رود از اهمیت اساسی برخوردار است.

با توجه به آنچه ذکر شد، هدف اصلی پژوهش حاضر، تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای است که در راستای پاسخگویی به سؤال زیر انجام شده است. پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری کدام‌اند؟

پیشینه تحقیق

اغلب پژوهشگران در مناطق متفاوت جهان به‌ویژه در اروپا و آمریکای شمالی، پژوهش‌های گسترده‌ای را در زمینه توسعه منطقه‌ای انجام داده‌اند و کمتر پژوهشگرانی از جوامع شرقی به تحقیقات بنیادی و نظری در جوامع خود پرداخته‌اند یا دستکم نظریه‌های آن‌ها کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در کنار جغرافیدانان، پژوهشگران علوم اقتصاد، علوم اجتماعی و مدیریت، محیط‌زیست و علوم طبیعی و معماری و شهرسازی (برنامه‌ریزی و طراحی شهری) به بحث پیرامون برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای پرداخته‌اند (زیاری و محمدی، ۱۳۹۵: ۳۱-۲۲). توسعه منطقه‌ای خود مقوله‌ای با پیشینه کمتری نسبت به توسعه است که در سال ۱۹۵۰ به صورت فراگیری در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی در خصوص مناطق مطرح شد (آزادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳). تا پیش از دهه ۱۹۷۰، توسعه منطقه‌ای در کشورهای در حال توسعه، بر پایه برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و رشد اقتصادی منطقه استوار

بود. ازجمله دیدگاه‌های مطرح در این برهه از تاریخ می‌توان به مدل‌های رشد هارود^۱ (۱۹۴۷)، پرو^۲ (۱۹۵۵)، میردال^۳ (۱۹۵۷)، دومار^۴ (۱۹۵۷)، روستو^۵ (۱۹۵۷)، هیرشمن^۶ (۱۹۵۷) و رادوین^۷ (۱۹۶۳)، اشاره نمود (احمدی و رضایی شهابی، ۱۳۹۸: ۱۷۷). عدم موفقیت این استراتژی‌ها در ایجاد تعادل درون منطقه‌ای موجب شد این دیدگاه‌ها و نگرش‌ها دستخوش دگرگونی گردند، به طوری که نگرش سیستمی و یکپارچه به توسعه منطقه‌ای مورد توجه قرار گیرد. ایده اصلی این موضوع اولین بار با کار جانسون^۸ (۱۹۷۰) و فائل^۹ (۱۹۷۶) مطرح گردید (ضرابی و موسوی، ۱۳۸۸: ۴-۵). همچنین در این زمینه می‌توان به «نظریه توسعه فضایی هیلهورست^{۱۰}» به عنوان فراگیرترین تئوری با رویکرد سیستمی در زمینه ساماندهی ساختار فضایی اشاره کرد که با توجه به اهمیت راهبردهای توسعه فضایی در از بین بردن دوگانگی‌های درون منطقه‌ای و بخشی، چهار نوع «استراتژی انسجام متمرکز، انسجام پراکنده، گسترش متمرکز و استراتژی گسترش پراکنده» را مطرح نموده است (زالی و احمدی، ۱۳۹۳: ۶۲). علاوه بر این، نظریه‌ها و مدل‌های متأخرتر توسعه منطقه‌ای در نیمه دوم ۱۹۹۰ میلادی و هزاره سوم نظیر «مناطق یادگیری، سیستم‌های نوآوری منطقه‌ای، یادگیری محلی شده با استفاده از نظریات قبلی»، به برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای تفاسیر نوینی از مدل‌های یادگیری و نوآوری سرزمینی دست زده‌اند که به عنوان ابزار اصلی توسعه وارد حیطه سیاست‌گذاری منطقه‌ای اغلب کشورها شده است (احمدی و رضایی شهابی، ۱۳۹۸: ۱۸۱-۱۸۰). در حال حاضر بسیاری از متون توسعه منطقه‌ای حول سیاست‌هایی متمرکز شده‌اند که هدف آن پرداختن به رفع نابرابری‌های منطقه‌ای از طریق مدیریت و سیاست‌گذاری در توسعه مناطق است (Azis, 2020: 269). در راستای موضوع

1. Harrod
2. Perroux
3. Myrdal
4. Domar
5. Rostow
6. Hirschman
7. Rodwin
8. Janeston
9. Fauel
10. Hillhorst

و رویکرد حاکم بر این پژوهش مطابق با (جدول ۱)، به برخی از نمونه‌های مطالعاتی خارجی و داخلی که برجستگی بیشتری دارند، اشاره می‌گردد.

جدول ۱. پیشینه تحقیق

پژوهشگر	سال	عنوان	نتایج پژوهش
دوناقی و دلربا ^۱	۲۰۰۳	جنبه‌های ساختاری و مکانی نابرابری منطقه‌ای در اسپانیا	آن‌ها نقش عوامل مؤثر بر توسعه منطقه‌ای کشور اسپانیا را در ابعاد مختلف بررسی کردند. نتایج این مطالعه نشان داد که مناطق توسعه‌یافته‌تر دارای فعالیت‌های سرمایه‌بر بیشتری هستند و مناطقی که از نظر توسعه عقب مانده‌اند بر فعالیت‌های کاربر و صنایع مبتنی بر کشاورزی مانند صنایع غذایی و آشامیدنی متمرکز بودند؛ بنابراین ارتباط مثبتی بین سرمایه‌گذاری صنعتی و سطح توسعه منطقه‌ای وجود دارد.
شانکار و شاه ^۲	۲۰۰۹	درس‌هایی از سیاست‌های اتحادیه اروپا برای توسعه منطقه‌ای	این محققین، تأثیر سیاست‌های اتحادیه اروپا را بر توسعه منطقه‌ای بررسی نمودند. نتایج این پژوهش نشان داد سیاست‌هایی که باهدف ایجاد یک بازار داخلی مشترک انجام می‌شود، زمینه را برای پیوستن مناطق فقیرتر به مناطق بزرگ‌تری از اقتصاد ملی و جهانی که پتانسیل بیشتری برای افزایش همگرایی منطقه‌ای دارند، ایجاد می‌کند. در این راستا رفع موانع تجاری و فراهم آوردن امکانات دسترسی به اطلاعات و فناوری برای مناطق توسعه‌نیافته می‌بایست اولویت‌های اصلی سیاست توسعه منطقه‌ای باشند.
میتون ^۳	۲۰۲۱	برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای و نابرابری در بنگلادش	یافته‌های این مطالعه نشان داد برخی از مناطق کشور بنگلادش به دلیل این واقعیت که به‌طور مداوم سهم حاشیه‌ای از هزینه‌های عمومی و بودجه ملی کشور دارند در وضعیت توسعه‌نیافتگی به سر می‌برند؛ به‌طوری‌که مناطق شمالی و غربی کشور اغلب از برنامه‌ریزی مناسب توسعه و تخصیص بودجه کافی محروم هستند.
دنگ ^۴ و همکاران	۲۰۲۲	مروری بر توسعه متوازن منطقه‌ای در چین از منظر جغرافیای توسعه	آن‌ها به بررسی روند توسعه متوازن منطقه‌ای کشور چین در دوره‌های مختلف پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد توسعه بین منطقه‌ای در چین در دوره‌های گوناگون، هم توسعه متوازن و هم توسعه نامتوازن را تجربه کرده است.

1. Donaghy and DallErba
2. Shankar and Shah
3. Mithun
4. Deng

پژوهشگر	سال	عنوان	نتایج پژوهش
تقوایی و رمضانی	۱۳۸۴	تحلیلی بر روند تحولات شاخص‌های توسعه در شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری	آن‌ها به مقایسه شاخص‌های توسعه در سطح شهرستان‌های استان پرداختند که نتایج تحقیق نشان داد اکثر شاخص‌ها جایگاه مناسبی از نظر رشد و توسعه چه در سطح شهرستان و چه در سطح استان برخوردار نبودند و به‌طور کلی بیانگر عقب‌ماندگی زیربنای یا شاخص‌های انسانی توسعه و رشد در این استان نسبت به کل کشور می‌باشد.
بهشتی و زالی	۱۳۹۰	شناسایی عوامل کلیدی توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی بر پایه سناریو: مطالعه موردی، استان آذربایجان شرقی	در این تحقیق، تعداد ۱۳ عامل به‌عنوان عوامل کلیدی و پیشران‌های توسعه منطقه‌ای شناسایی شد و برای وضعیت احتمالی هر یک از این پیشران‌ها، سناریوهایی تدوین گردید.
توکلی‌نیا و همکاران	۱۳۹۶	تحلیل توسعه منطقه‌ای استان مرکزی با استفاده از تکنیک‌های چندمعیاره به‌منظور دستیابی به توسعه متوازن	در این تحقیق، برای شناسایی و تعیین درجه توسعه‌یافتگی هر یک از شهرستان‌های استان مرکزی شاخص‌های مختلفی در زمینه‌های بهداشتی و درمانی، فرهنگی، اجتماعی، مسکن و ساختمان، صنعت، امور زیربنایی و خدمات مورد مطالعه قرار گرفت. یافته‌های حاصل از این پژوهش، عدم توزیع همگن و متوازن امکانات و خدمات در شهرستان‌های استان مرکزی را نشان داد.
رهنما و همکاران	۱۳۹۷	شناسایی و تحلیل پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان البرز با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مبتنا	نتایج این پژوهش نشان داد که مسئله منابع آبی و خشک‌سالی، نابودی باغات استان به دلیل گسترش بی‌رویه ساخت‌وساز و مسئله مربوط به تولیدات صنعتی، افزایش آلودگی‌های محیطی و فرسودگی کارخانه‌ها در آفق ۱۴۱۰ با سه تکرار سناریوی فاجعه در سناریوهای تدوین‌شده، ۳ تهدید جدی و اساسی برای توسعه استان البرز تا آفق ۱۴۱۰ هستند.
جعفری و همکاران	۱۳۹۹	تحلیل فضایی توسعه منطقه‌ای استان‌های کشور بر مبنای شاخص‌های اقتصادی	نتایج این پژوهش، حاکی از عدم توسعه متوازن و متعادل اقتصادی بین استان‌های کشور است؛ به‌طوری‌که مناطق مرکزی و قطب‌های توسعه در ایران با وجود گذشت چندین دهه هنوز هم با اختلاف زیادی در سطوح بالای توسعه قرار دارند که نه تنها منجر به تراوش سطوح توسعه‌یافتگی به مناطق پیرامونی نشده‌اند بلکه فاصله خود را نیز افزایش داده‌اند.

مرور پیشینه پژوهش بیانگر این است هر کدام از مطالعات با روش‌ها و داده‌های خاصی به بررسی و تحلیل نابرابری و شاخص‌های توسعه منطقه‌ای پرداخته‌اند و تنوع مطالعات مرتبط

با بررسی عوامل مؤثر بر توسعه منطقه‌ای، به لحاظ جغرافیایی از گستردگی بالایی برخوردار است و عموماً پیشران‌های یکسانی به‌عنوان پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه عنوان شده‌اند. مطالعه حاضر بر اساس رویکردی جامع و با بومی‌سازی و ارائه شاخص‌های همساز برای منطقه مورد مطالعه به شناسایی پیشران‌های توسعه منطقه‌ای پرداخته است تا اندکی از ضعف موجود در مطالعات توسعه در استان بکاهد و گامی در جهت ارتقاء نظام برنامه‌ریزی توسعه‌ای استان باشد. در این راستا ضرورت بررسی این موضوع بیش‌ازپیش احساس گردید.

مبانی نظری

مفهوم توسعه

توسعه^۱ در اصطلاح عام به معنای شکفتگی تدریجی، بارزتر شدن اجزای هر چیز و رشد چیزی که وجود دارد (پاپلی‌یزدی و رجبی‌سناجردی، ۱۳۸۲: ۱۸) و از لحاظ لغوی، دارای معانی مشابهی همچون تغییر اجتماعی، رشد اجتماعی، تکامل اجتماعی، مدرنیزه شدن و پیشرفت می‌باشد. معنای دیگر توسعه در لغت به معنای خروج از لفاف^۲ است. لفاف، همان جامعه‌ی سنتی و فرهنگ و ارزش‌های مربوط به آن است که جوامع برای متجدد شدن باید از این مرحله‌ی سنتی خارج شوند (ازکیا و غفاری، ۱۳۹۳: ۲۴).

مفهوم توسعه یکی از مفاهیمی است که بیشترین بحث و جدل در متون سیاسی و اقتصادی پدید آورده است. این مفهوم هم از لحاظ نظری و هم سیاسی همواره مورد بحث بوده و مفهومی پیچیده و مبهم است و بسته به زمینه‌ای که به کار رفته، توسط صاحب‌نظران به صورت‌های مختلف تعریف شده است (اسکندری و یوسف‌خواه، ۱۳۹۷: ۲۱). این مفهوم که به تدریج جایگزین مفاهیمی نظیر «ترقی، تکامل و رشد» شد، در ابتدا از علوم طبیعی استخراج گردید و در مورد فرایند تغییر در جوامع بشری به کار گرفته شد. واژه توسعه در نخستین کاربردش به زبان فرانسه و انگلیسی در سال ۱۷۵۲ به معنای رسیدن به اهداف با

---

1. Development

2. Envelope

ایده‌هایی طبق یک طرح یا برنامه بود؛ سپس این واژه به‌عنوان مراحل مشخصی در برنامه خود و بعد به‌مثابه توالی بیولوژیکی تغییر از یک دانه و تخم گیاه به یک گل به کار رفت (موثقی، ۱۳۸۳: ۲۲۵). معنای بیولوژیکی و طبیعی توسعه ریشه‌ای‌ترین تعریف آن است که به‌گونه‌ای استعاری یا مجازی برای اشاره به رشد طبیعی گیاهان و حیوانات به کار گرفته شد (عنبری، ۱۳۹۰). به این ترتیب توسعه به معنای فرایندی شد که از طریق آن استعدادها نهفته و توانایی‌های بالقوه یک شیء یا ارگانیسم شکوفا می‌شود تا اینکه به شکل طبیعی و کامل و به بلوغ نهایی‌اش برسد. با این استعاره امکان نشان دادن هدف توسعه و برنامه آن فراهم شد (موثقی، ۱۳۸۳: ۲۲۵). این اصطلاح در معنای جدید آن، تنها پس از جنگ جهانی دوم، فراگیر شد و چیزی فراتر از نوسازی و رشد اقتصادی به حساب می‌آمد (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۶: ۵۹؛ از کیا و همکاران، ۱۳۹۳: ۸). امروزه دیدگاه‌های تازه‌ای در خصوص مفهوم و معنای توسعه مطرح شده است که به نحو قابل توجهی از دیدگاه‌های پیشین فراگیرتر است. بدین ترتیب توجه به مساوات‌طلبی در رویکرد توسعه با مفاهیم و اصطلاحاتی همراه شده است که از آن میان می‌توان به «خوداتکایی»، توسعه از پایین، نیازهای بنیادی، مدل چینی، بهبود محیط‌زیست و توسعه از نوع دیگر» اشاره کرد. وجه اشتراک غالب این دیدگاه‌های نو، توجه به جنبه‌های گوناگون توسعه، از جمله جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نهایتاً جنبه مکانی - فضایی آن است (سعیدی، ۱۳۹۰: ۱۷۳).

فرآیند توسعه، فرآیندی عینی و قابل‌سنجش از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است و برخلاف مفهوم رشد، ماهیت پیچیده و چندجانبه‌ای دارد و به همین دلیل تاکنون در کشورهای پیشرفته و در حال پیشرفت، بحث‌ها و تعاریف زیادی برای آن مطرح شده است (فنی، ۱۳۹۴: ۱۹). مفهوم توسعه از قوه به فعل رسیدن هماهنگ توانایی‌های گوناگون جامعه را نشان می‌دهد و متکی بر رهیافتی نظام‌وار از جامعه است؛ بنابراین بهترین وضعیت برای یک جامعه آن است که ابعاد گوناگون نظام اجتماعی هماهنگ باهم رشد یابند که به آن توسعه همه‌جانبه اطلاق می‌شود (پناهی، ۱۳۹۴: ۳). مقصود مطلوب توسعه، بهبود کیفیت زندگی همه است؛ بنابراین کوشش برای دستیابی به

توسعه باید به شکلی باشد که منافع اکثریت مردم را در برگیرد، در صورتی که بخش محدودی از جامعه از فرآیند توسعه که خود یک فرآیند تغییر مطلوب است بهره‌مند شوند نمی‌توان آن را توسعه نامید (جمعه‌پور، ۱۳۹۴: ۵۲). توسعه مولد نهادهای متعددی برای برطرف کردن نیازها و تحقق اهداف انسان و جامعه است. این اهداف به‌قرار زیرند: (۱) توانمندسازی و قدرت‌بخشی به انسان، (۲) برابری و عدالت اجتماعی، (۳) پایداری و استمرار توسعه، (۴) بهره‌وری و ظرفیت‌سازی برای تأمین نیازهای مادی و معنوی خود (عنبری، ۱۳۹۰)؛ بنابراین بر شالوده همه‌سویه نگری و کل‌گرایی می‌توان گفت توسعه، روندی است فراگیر در جهت افزایش توانایی‌های انسانی - اجتماعی برای پاسخگویی به نیازهای انسانی - اجتماعی، ضمن اینکه نیازها پیوسته در پرتو ارزش‌های فرهنگی جامعه و بینش‌های پایداری جهان، پالایش یابند. این‌گونه توسعه، نیازهای کنونی را بدون کاهش توانایی نسل‌های آتی در تأمین نیازهایشان یاری می‌دهد و توسعه‌ای پایدار است (صرافی، ۱۳۷۴: ۴۰-۴۱). پس از تبیین مفهوم توسعه، (در جدول ۲) به تشریح مفاهیم و ابعاد مورد تأکید در این پژوهش، پرداخته شده است.

جدول ۲. تشریح مفاهیم و ابعاد توسعه

مفهوم	بعد
توسعه اقتصادی بر بهبود کیفیت، کاهش ریسک، نوآوری و کارآفرینی متمرکز است که اقتصاد را در یک مسیر رشد بالاتری قرار می‌دهد (Feldman et al, 2016: 6-7) و مبتنی بر تحرک و جابجایی سرمایه از روش‌های سنتی به روش‌های جدید و نوآورانه است که موجب افزایش بهره‌وری می‌گردد (Feldman & Storper, 2018: 10). در واقع توسعه اقتصادی عبارت است از: رشد اقتصادی همراه با تغییرات بنیادین در اقتصاد و افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در توسعه اقتصادی، رشد کمی تولید حاصل خواهد شد؛ اما در کنار آن، نهادهای اجتماعی نیز متحول خواهند شد.	اقتصادی
توسعه اجتماعی نوعی حوزه میان‌رشته‌ای است که در جست‌وجوی بهبود رفاه مادی و اجتماعی مردم در همه سطوح جامعه است (Estes, 2001: 14) و در بعدی وسیع‌تر شامل تقویت جامعه مدنی، دموکراسی اجتماعی، عدالت اجتماعی، رفاه اجتماعی و سرمایه اجتماعی می‌باشد (پناهی، ۱۳۹۳: ۱۴). توسعه اجتماعی به‌عنوان تخصیص منابع (مانند، آموزش، آب، بهداشت، سلامت، انرژی، شغل و غیره) تعریف می‌شود که تأثیر یکسانی بر رفاه اجتماعی، نرخ باسوادی، اشتغال زنان، میزان مرگ‌ومیر نوزادان،	اجتماعی

مفهوم	بعد
<p>تسهیلات بهداشتی، سهم زنان در فعالیت‌های اقتصادی و نسبت وابستگی سن برای افزایش رفاه اجتماعی دارد (Singh et al, 2022: 143).</p>	
<p>توسعه زیست‌محیطی شامل همه تغییرات مثبت در یک منطقه جغرافیایی خاص است که از طریق اقدامات و تلاش‌های مردم‌محور در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی دیپلماتیک در راستای مکانی بهتر برای زندگی همه مردم ایجاد می‌شود (Ibrahim et al, 2022: 137). توسعه زیست‌محیطی را باید در رشد هماهنگ و متوازن اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی بر بستر محیط طبیعی، جستجو کرد. در توسعه محیطی، با شناخت به‌دست‌آمده از توان محیط، می‌توان میزان پاسخگویی هر منطقه به نیازهای اجتماعی و اقتصادی پیش‌بینی شده ناشی از توسعه، دست‌یافت و توسعه را بر مبنای شرایط محیطی هر منطقه، سامان بخشید.</p>	زیست‌محیطی
<p>هدف عمده برنامه‌ریزی کالبدی، هدایت کالبد محیط انسانی در جهت مطلوب و تنظیم بهسازی محیط فیزیکی انسان است. بدون توجه به ابعاد فضایی - کالبدی، توسعه در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی آثار نامطلوبی دارد و پایداری لازم را نخواهد داشت (محمدی، ۱۴۰۰: ۲۳۷). توسعه کالبدی، بهبود محیط و بستر زیست انسان باهدف تخصیص بهینه فضا به فعالیت‌های گوناگون به‌منظور ایجاد بهترین حالت تعامل در میان عناصر چهارگانه؛ انسان، فرم، فضا و فعالیت است. در توسعه کالبدی به جنبه‌های مناسبات فضایی مانند زیربناها و مسکن، بهداشت محیط و توسعه اجتماعی و اقتصادی توجه بسیار می‌شود. بر اساس اصول توسعه پایدار، توسعه کالبدی با رویکرد پیوند سکونتگاه‌ها در جهت ساماندهی خدمات، دسترسی‌ها، کاربری اراضی، مسکن، گردشگری و حفظ میراث طبیعی و فرهنگی می‌تواند، تضمین‌کننده توسعه توأمان سکونتگاه‌های شهری و روستایی در ابعاد محلی و منطقه‌ای باشد (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۸-۱۹).</p>	کالبدی
<p>نهادهای بستر ساز توسعه هستند که زمینه‌ساز کاهش رانت و فساد، بهبود حاکمیت قانون، شفافیت و پاسخگویی و افزایش اثربخشی خدمات دولتی و عمومی می‌شوند و موجب دسترسی بیشتر مردم به امکانات و فرصت‌ها می‌گردند. این نهادها هستند که فرصت‌ها، انگیزه‌ها، ریسک‌ها و محدودیت‌ها را تعیین و سیاست‌ها را هدایت می‌کنند (یوسفی، ۱۳۹۹: ۲۷۲). بر اساس نظریه توسعه نهادی، برای دستیابی به توسعه منطقه‌ای، از یک طرف تلاش می‌شود که زمینه لازم برای تغییرات نهادی فراهم شود و از طرف دیگر، تأکید بر حرکت‌های کارآفرینی و ظرفیت‌سازی (از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تا تجهیز و تقویت زیرساخت‌ها و نوآوری‌ها) و نهادها (از سازمان‌های تجاری و اقتصادی تا سازمان‌های عمران و توسعه منطقه‌ای) است تا هدف تقویت بنیان‌های توسعه منطقه‌ای فراهم شود (عظیمی‌آملی و رکن‌الدین‌افتخاری، ۱۳۹۳: ۹۱).</p>	نهادی

مفهوم	بعد
توسعه شهری، عبارت است از تجهیز بالقوه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی برای بهبود کیفیت زندگی و محیط‌زیست شهری و برقراری توازن در کمیت و کیفیت زندگی شهرنشینان. در این نوع توسعه، آموزش، خدمات، بهداشت و در مجموع فرهنگ بشری به همراه کیفیت سکونت افزایش می‌یابد. توسعه شهری را می‌توان مبنای تجدید ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و حقوقی شهری تلقی کرد که هدف آن در درجه اول بهبود فرآیند شهرنشینی و روند شهرگرایی، ترمیم محیط‌زیست شهری، سامانمند کردن اقتصاد شهری و تقویت جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زندگی شهری است (پاپلی یزدی و رجیبی سناجرودی، ۱۳۸۲: ۳۴).	شهری
توسعه روستایی (RD) را می‌توان به‌عنوان مجموعه اقداماتی باهدف ارتقاء نوسازی مناطق روستایی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، پایداری کشاورزی، مدیریت و بهره‌وری منابع و حفظ اکوسیستم‌های روستایی تعریف کرد (Abreu & Mesias, 2020). توسعه روستایی پدیده‌ای است که مؤلفه‌های نهادی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، تکنولوژیکی و فیزیکی را - که می‌بایست به‌طور همه‌جانبه ارتقاء یابند تا زمینه بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و اقتصادی ساکنان روستا فراهم گردد - در بر می‌گیرد. هدف کلی توسعه روستایی را می‌توان ایجاد برابری و تعادل نسبی از لحاظ اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، از طریق تهیه و اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها به‌منظور افزایش درآمد، از بین بردن فقر و تأمین نیازهای اجتماعی، رفاهی و فرهنگی روستائیان دانست (آسایش، ۱۳۸۷: ۳۰۳).	روستایی

مفهوم منطقه

درباره مفهوم منطقه^۱ تعاریف و دیدگاه‌های گوناگون با محدودیت‌های متفاوت وجود دارد که بازتاب تنوع رشته‌های فکری موجود در مطالعات منطقه‌ای است (احمدی و رضایی شهابی، ۱۳۹۸: ۱۰). به‌طور کلی در این باره دو دیدگاه عینی و دیدگاه ذهنی وجود دارد. دیدگاه ذهنی، مناطق را ابزاری توصیفی می‌داند که طبق معیارهای ویژه‌ای برای حصول به یک هدف ویژه تعریف شده‌اند. بر این مبنا می‌توان مناطق شکلی و عملکردی را معین کرد. برای مثال این مناطق با تعیین یک منطقه برنامه‌ریزی اقتصادی بر مبنای همگنی در بعضی معیارها از قبیل بیکاری و تعیین مناطق شهری بر مبنای جریان‌های عملکردی، می‌توانند مبنایی برای مناطق برنامه‌ریزی کمال مطلوب باشند (گلاسون، ۱۳۷۵: ۳۷). در دیدگاه عینی، منطقه یک محدوده واقعی و پویا است که می‌توان آن را به محدوده جغرافیایی همگن تقسیم نمود (آسایش، ۱۳۸۸: ۴۷). از نقطه‌نظر تئوری منطقه را می‌توان

1. Region

بخشی از فضای جغرافیایی کشور دانست که با مساحت و قلمرو و محدوده معین مشخص می‌شود. این منطقه دارای ویژگی‌های خاصی از نظر اقلیمی، تأسیسات اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی (همان: ۴۹)؛ سطح توسعه تکنولوژیکی، سرمایه، دانش و ساختار نهادی و قانونی می‌باشد (Rana et al, 2022: 9). به همین دلیل بدون تحلیل دقیق موارد موفق و شرایط سازگار توسعه منطقه‌ای، پیاده‌سازی مستقیم برنامه‌های توسعه این مناطق به سایر مناطق منجر به از دست رفتن زمان، سرمایه و منابع انسانی می‌شود (Sabic & Vujadinovic, 2017: 467).

بنابراین، منظور از منطقه در برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، قلمرو فضایی پویایی است که مرزهای آن بر اساس ترکیبی از ویژگی‌های محیطی، ظرفیت‌ها، ابزارها، ساختار نهادی، اهداف برنامه‌ریزی و پذیرش تغییرات و تنوع فرهنگی و شیوه‌های زیستی مشخص می‌شود (زیاری و محمدی، ۱۳۹۵: ۴). منطقه مناسب‌ترین مقیاس برای پاسخگویی به چالش‌هایی همچون مسائل کلان‌شهرها، رقابت‌پذیری منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و همچنین بهره‌مندی از یکپارچگی فراگیر جوامع و حکمروایی مطلوب در جهت توسعه پایدار است (صرافی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴). در اصل منطقه از هر دیدگاهی و با هر تخصصی تعریف شود باید جنبه‌های زیر را داشته باشد (زیاری، ۱۳۸۵: ۶۱-۶۰): ۱- بخشی از فضا و سرزمین را در بر گیرد. ۲- در تعدادی از عوامل و ویژگی‌های خود وجه اشتراک داشته باشد. ۳- دارای روابط عملکردی در شاخص‌ها باشند. ۴- به صورت میانی، بین سطوح ملی و شهری قرار می‌گیرد.

مفهوم توسعه منطقه‌ای^۱

توسعه مفهومی چندوجهی است و به زبان ساده گذار جامعه از مرحله‌ای به مرحله بالاتر را شامل می‌شود (لطیفی، ۱۳۸۸: ۷۴). درک وجهی از معنای توسعه و فاصله وضع موجود با وضع مطلوب، شالوده اقدامات از پیش اندیشیده‌ای در عرصه اجتماعی را به وجود آورد که برنامه‌ریزی توسعه نام گرفته است و چنانچه در محدوده جغرافیایی فراتر از مراکز

زیست و فعالیت مانند شهرها و روستاها و خردتر از مرزهای ملی باشد، صفت منطقه‌ای می‌گیرد (صرافی، ۱۳۸۹: ۸۹). این بعد از برنامه‌ریزی توسعه که مفهومی جدید در ادبیات برنامه‌ریزی است، توسعه منطقه‌ای نام دارد. توسعه منطقه‌ای باهدف کاهش نابرابری‌های اجتماعی - اقتصادی بین مناطق مختلف و تمرکززدایی فضایی، به دنبال توسعه اجتماعی - اقتصادی پایدار است (Apostolache, 2014: 35-36). در این راستا توسعه منطقه‌ای فرآیندی پویا است که رویکردی چندبخشی به توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق دارد (Rana et al, 2022: 9). توسعه منطقه‌ای، جغرافیای رفاه و تکامل آن را موردبحث قرار می‌دهد (Nijkamp & Abreu, 2020: 297) و به‌عنوان بخشی از یک رویکرد یکپارچه جغرافیایی، همواره از طریق مداخلات توسعه‌ای به چالش‌ها و مسائل منطقه‌ای می‌پردازد (Azis, 2020: 269). این بعد از توسعه نه‌تنها افزایش رفاه برحسب ارقام کلی را هدف می‌گیرد، بلکه توزیع آن بین نواحی مختلف و گروه‌های مردم را نیز شامل می‌شود (احمدی و رضایی شهابی، ۱۳۹۸: ۵۳). توسعه منطقه‌ای به‌عنوان نشانگری برای تلاش در جهت غلبه بر عدم تعادل و عدم یکنواختی در قلمرو یک کشور است. این راهبرد نه‌تنها در درآمد، تعداد مشاغل و روندهای جمعیتی در یک منطقه خاص اندازه‌گیری می‌شود، بلکه به پویایی کلی مانند نوآوری و خلاقیت در منطقه توجه می‌نماید (Bærenholdt, 2009: 181-182). رسالت و مبنای توسعه منطقه‌ای متمرکز بر عمران و توسعه مناطق، ایجاد دگرگونی کامل و اساسی در کلیه شئون زندگی اقتصادی - اجتماعی و بسیج تمامی نیروهای مادی و معنوی هر منطقه در جهت رشد پیشرفت و آبادانی آن منطقه می‌باشد (آسایش، ۱۳۸۸: ۶۶). در این راستا طبق (جدول ۳) هرگونه نهادسازی باید در راستای اراده مردم و به‌منظور نیل به اهداف و اصول زیر صورت گیرد (زیاری، ۱۳۸۵؛ آسایش، ۱۳۸۸؛ معصومی اشکوری، ۱۳۹۱؛ احمدی و رضایی شهابی، ۱۳۹۸).

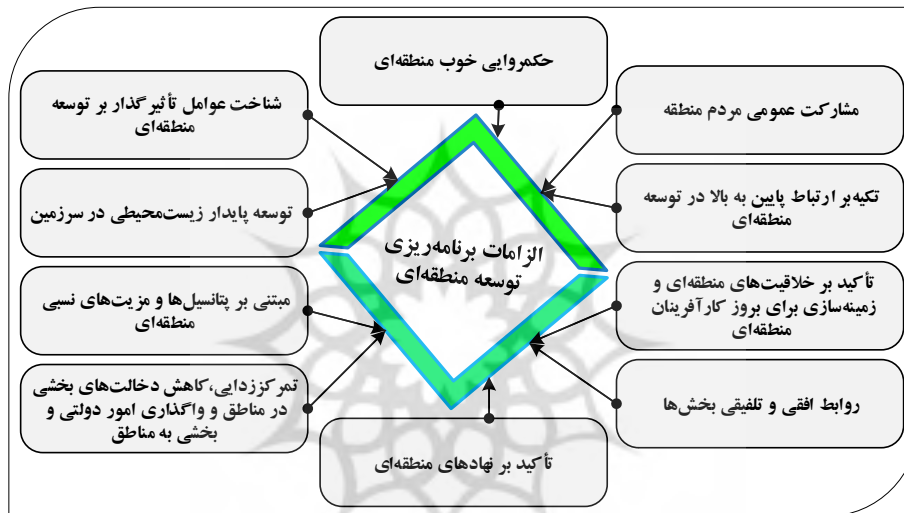
جدول ۳. اهداف و اصول توسعه منطقه‌ای

حفظ اصالت‌ها و هویت‌های فرهنگی - منطقه‌ای	کنترل و ساماندهی نظام شهری	وقوع توسعه
تقویت وفاق منطقه‌ای	تمرکززدایی از مراکز اصلی رشد و ایجاد قطب‌های جدید رشد	اعتلای ارزش‌های انسانی و زیست‌محیطی
ایجاد رفاه اجتماعی و اشتغال	کنترل جریان‌های جمعیتی	تأمین عدالت اجتماعی و رفاه در نواحی مختلف
برآورد آثار ناسازگار منطقه‌ای هنگامی که منطقه در اقتصاد بین‌المللی بزرگ‌تر ادغام و سیستم منطقه وارد اقتصاد بازتری می‌گردد.	اطمینان از حفاظت محیط‌زیست و بهبود آن و استفاده منطقی از منابع طبیعی به‌عنوان عامل مهمی در تکوین شرایط اقتصادی - اجتماعی برای زندگی نسل‌های آینده و فعلی	ایجاد کانون‌های مجتمع و مرکب از گروه‌های مختلف اقتصاد ملی در داخل منطقه جهت افزایش کارایی اقتصادی بر اساس استفاده از زیرساخت مشترک، کاهش هزینه‌های حمل و نقل، ایجاد تولیدات میان بخشی متمرکز و تحقق امتیازات ناشی از سیستم واحدی از مدیریت اقتصاد
درک و سعت زیاد کشورها و تنوع فراوان، جغرافیایی اجتماعی و فرهنگی در آن‌ها و ارائه راه‌حل برای این تنوع سرزمینی	کاهش عدم تعادل‌های بین استان‌های مختلف یک کشور از یک سو و مناطق مختلف از سوی دیگر	بالا بردن سطح کلی و میزان به‌کارگیری جمعی نیروهای فکری جسمی، مادی و طبیعی مناطق به‌منظور تقویت و کارایی و پیشرفت اقتصادی - اجتماعی آنان
متعادل ساختن نقاط شهری و روستایی و تعادل میان شهرهای مختلف	لزوم هماهنگی میان سیاست‌های سرزمینی و محلی	لزوم مشارکت افراد محلی در توسعه منطقه
ایجاد تعادل بهینه میان جمعیت و محیط‌زیست؛	کاهش نسبی بیکاری فزاینده در مناطق خاص	توجه به نیروی انسانی بومی
کاهش اختلاف سطح شهر و روستا در درون منطقه و میان منطقه و توسعه پایدار منطقه‌ای	از بین بردن تورم در مناطق در حال توسعه به‌وسیله کاستن از میزان تقاضا	انعطاف‌پذیری برنامه‌های توسعه منطقه‌ای متناسب با شرایط مکانی، فضایی و زمانی مناطق

بعدهای توسعه منطقه‌ای در چهار سطح جهانی (منطقه بین‌المللی)، ملی (بین منطقه‌ای)، منطقه‌ای و محلی مطرح است و باید ارتباط عمودی و نظام‌مند میان این چهار سطح برقرار باشد؛ به‌طوری که در سطح جهانی: هماهنگی و همکاری در امر توسعه، در سطح ملی:

تقلیل تفاوت‌های منطقه‌ای، در سطح منطقه‌ای: توسعه ناحیه‌ای و در سطح محلی: توسعه منابع و توسعه اجتماعی اهمیت می‌یابد (معصومی اشکوری، ۱۳۹۱: ۵۶). در این راستا برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای دارای الزامات و ویژگی‌هایی است (شکل ۱) که اگر این ویژگی‌های به انجام نرسد، نمی‌تواند به‌عنوان برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای تلقی شود (استیمسون و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵-۲۴).

شکل ۱. الزامات برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، «کاربردی - نظری» و بر مبنای ماهیت و روش؛ «توصیفی - تحلیلی» است. روش‌های انجام پژوهش با توجه به هدف پژوهش، تلفیقی از روش‌های کمی - پیمایشی و کیفی است. در این پژوهش علاوه بر آراء نخبگان (روش دلفی) از تحلیل داده‌های اسنادی، مانند سند آمایش سرزمین استان، گزارش‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های توسعه استان استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، خبرگان دانشگاهی، کارشناسان و مدیران نهادی - سازمانی بودند که در زمینه توسعه منطقه‌ای و قلمرو مطالعه از دانش و تجربه کافی برخوردار باشند. این کارشناسان بر اساس روش نمونه‌گیری

تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان چهارمحال و بختیاری)؛ سعیدی | ۱۰۳

هدفمند^۱ (نمونه‌های کارشناسی)، انتخاب و مورد پرسشگری قرار گرفتند. جهت تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری، بر اساس امکان تمایل به پاسخگویی کارشناسان و پیچیدگی روش‌ها، مراحل و شرایط اجرای فن دلفی، در مجموع (۲۱) نفر از خبرگان دانشگاهی، مدیران و کارشناسان نهادی - سازمانی به‌عنوان افراد نمونه برگزیده شدند (جدول ۴).

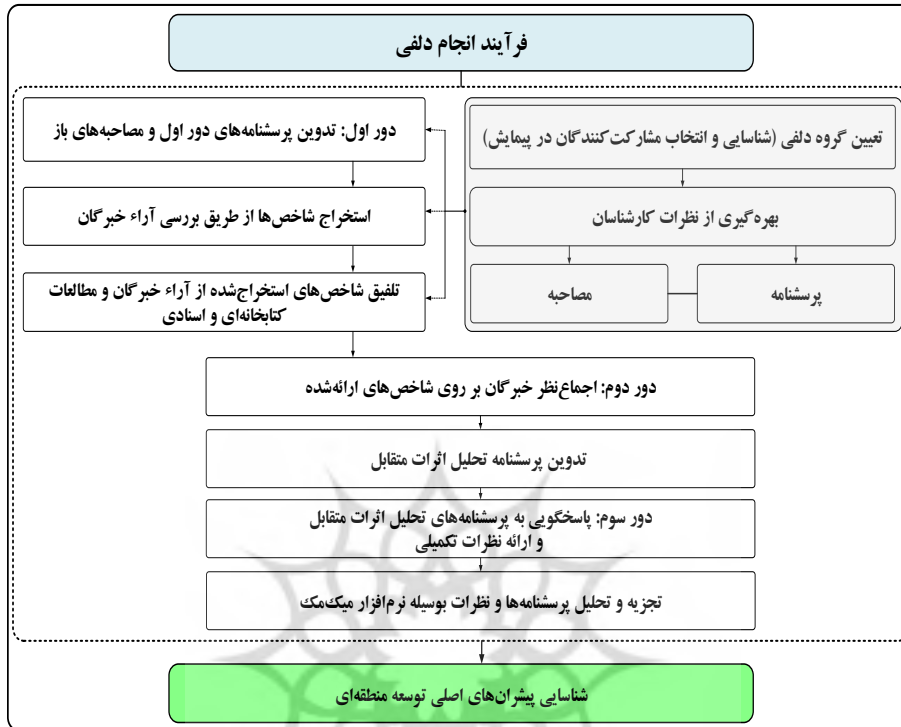
جدول ۴. نحوه توزیع خبرگان دانشگاهی، مدیران و کارشناسان نهادی - سازمانی

سابقه فعالیت			تحصیلات			تعداد	کارشناسان
بالای ۲۰ سال	۱۰-۲۰ سال	زیر ۱۰ سال	دکتري	کارشناسی ارشد	کارشناسی		
۲	۵	۲	۲	۴	۳	۹	کارشناسان و مدیران نهادی - سازمانی
۲	۴	۶	۱۲	-	-	۱۲	خبرگان دانشگاهی

ابعاد و پیشران‌های توسعه منطقه‌ای را در این پژوهش، بعدهای اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی، زیست‌محیطی و کشاورزی، نهادی - سازمانی و توسعه شهری و روستایی تشکیل می‌دهد. در این زمینه پس از پایش و ادغام شاخص‌های مشابه و جمع‌بندی نظرات کارشناسانه، تعداد (۶۵) پیشران در ابعاد شش‌گانه فوق، شناسایی و استخراج گردید. در ادامه با استفاده از طراحی نظرسنجی، مصاحبه با کارشناسان و خبرگان، به تجزیه و تحلیل روندها و پیشران‌های توسعه منطقه‌ای در قلمرو مورد مطالعه پرداخته شد. پیشران‌ها با توجه به نظر کارشناسان و آراء خبرگان بر اساس میزان اهمیت اولویت‌بندی شده و کلیدی‌ترین پیشران‌ها با استفاده از روش تحلیل اثرات متقابل و نرم‌افزار «MIC MAC» شناسایی شد (شکل ۲).

1. Purposive Sampling

شکل ۲. فرآیند انجام دلفی و تعیین پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه‌ای

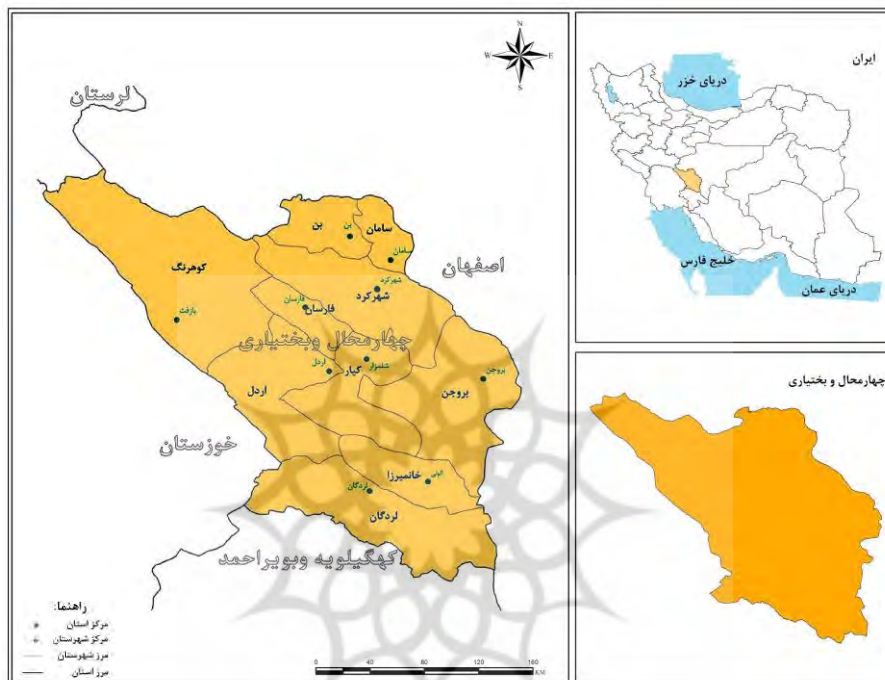

قلمرو مطالعه

استان چهارمحال و بختیاری با مساحتی بالغ بر ۱۶۴۱۱ کیلومتر مربع بین ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۴۹ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ در جنوب غربی ایران در محدوده رشته‌کوه‌های زاگرس واقع شده است. این استان دارای یک درصد از کل وسعت ایران و از لحاظ وسعت بیست و پنجمین استان در کشور است. از نظر هم‌جواری، این استان از سمت شمال و مشرق با استان اصفهان، از سمت جنوب و جنوب شرقی با استان کهگیلویه و بویراحمد و از سمت غرب و جنوب غربی با استان خوزستان و از شمال غرب با استان لرستان همسایه می‌باشد. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری استان چهارمحال و بختیاری دارای ۱۰ شهرستان، ۴۳ شهر، ۲۶ بخش و ۵۱ دهستان می‌باشد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان چهارمحال و بختیاری،

۱۳۹۹: ۱۴). در سال ۱۳۹۵ جمعیت استان ۹۴۷۷۶۳ نفر سرشماری گردیده که ۶۰۷۴۴۴ نفر جمعیت شهری و ۳۴۰۳۱۹ نفر را جمعیت روستایی تشکیل می‌دهند (همان: ۳۲).

شکل ۳. موقعیت جغرافیایی استان چهارمحال و بختیاری

جهت‌گیری‌های توسعه استان چهارمحال و بختیاری در طرح‌های آمایشی

اهداف مهم تمام برنامه‌ریزی‌ها در قالب آمایش سرزمین، رسیدن به توسعه پایدار، تعادل منطقه‌ای، توزیع مناسب فعالیت‌ها و استفاده حداکثری از قابلیت‌های محیطی در فرآیند توسعه مناطق است (بصیرت، ۱۳۹۰: ۲۱). همچنین هدف کلی آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی فضایی، سازمان‌دهی فضایی ملی در عین بهره‌برداری خردمندانه از سرزمین در راستای چشم‌انداز بلندمدت توسعه در ابعاد گوناگون آن است (پورمحمدی، ۱۴۰۲: ۱۴۱). در این راستا سند آمایش سرزمینی به‌عنوان سند بالادستی، الگوی تهیه و تدوین برنامه‌های منطقه‌ای و آمایشی به شمار می‌رود. بر اساس سند آمایش سرزمین کشور که در سال ۱۳۹۹

به تصویب رسید، چشم‌انداز توسعه استان چهارمحال و بختیاری در افق ۱۴۱۰، به شرح زیر توصیف شده است (سازمان برنامه‌بودجه کشور، ۱۴۰۰: ۴۴۲): استان چهارمحال و بختیاری با برخورداری از سرمایه انسانی و اجتماعی، موقعیت جغرافیایی، تنوع قومی و فرهنگی، حوضه‌های آبخیز پراهمیت، منابع طبیعی، معدنی و انرژی‌های تجدیدپذیر و ظرفیت‌های صنعتی؛ در راستای دستیابی به توسعه پایدار در افق طرح به‌عنوان «سرزمین پاک و آباد» شناخته شده و دارای ویژگی‌های برجسته زیر خواهد بود: «جمعیتی سالم، توانمند و فعال، دارای محیط زیستی سالم و مؤثر در توسعه، موفق در مدیریت منابع آب و بهره‌برداری از انرژی‌های تجدیدپذیر، مشهور در گردشگری پایدار، برخوردار از جایگاه ممتاز در تحقیق و توسعه و بهره‌وری در بخش کشاورزی دارای صنعت سبز پر مزیت و برخوردار از موقعیت راهبردی در کریدورهای ارتباطی کشور، متکی بر توزیع بهینه جمعیت و فعالیت و توازن بین منابع و نیازهای آب‌و‌خاک با رعایت الزامات و ملاحظات دفاعی، امنیتی و پدافند غیرعامل».

همچنین بر اساس مطالعات آمایش استان چهارمحال و بختیاری، جهت‌گیری‌های توسعه استان مطابق با (جدول ۵) بیان شده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۹۸: ۱۶۸-۱۶۶).

جدول ۵. جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین در توسعه استان چهارمحال و بختیاری

<ul style="list-style-type: none"> • رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت با امکانات و قابلیت‌های آن؛ • توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی در قلمرو سرزمین؛ • ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت در راستای استراتژی توزیع جمعیت و فعالیت؛ • تحقق سازمان فضایی مطلوب از طریق طبقه‌بندی شبکه سکونتگاهی شهری؛ • تقویت و سازمان‌دهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی؛ • فراهم‌سازی زمینه‌ها، امکانات و زیرساخت‌های 	<ul style="list-style-type: none"> • حفاظت، پیشگیری و کاهش آلودگی و فرسایش خاک و تغذیه آبخوان‌ها؛ • ایجاد و توسعه مجتمع‌های کشت و صنعت؛ • ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت متناسب با نیازهای پسمین و پیشین بخش کشاورزی؛ • توسعه حفاظت و احیاء جنگل‌ها و مراتع؛ • ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌ها به‌منظور حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی؛ • الزام به رعایت ملاحظات زیست‌محیطی در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در پهنه سرزمین؛ • حفاظت از تنوع زیستی و حفظ ذخایر ژنتیکی و
--	--

<p>زمینه‌سازی برای بهره‌مندی جوامع محلی از آن؛</p> <ul style="list-style-type: none"> • شناسایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره تولید؛ • ساماندهی مجتمع‌های صنعتی اعم از شهرک‌ها و نواحی صنعتی؛ • توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های نوین و برتر؛ • توسعه فعالیت‌های پارک‌ها، مراکز رشد، کریدورهای علم و فن آوری و مراکز تخصصی؛ • توسعه آموزش فنی‌حرفه‌ای و مهارت‌آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمرو؛ • توسعه و تجهیز مراکز گردشگری؛ • توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در نواحی مختلف و زمینه‌سازی تحقق عدالت فراگیر؛ • صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی، ورزشی و سلامت؛ • رعایت ملاحظات امنیتی، دفاعی و پدافند غیرعامل. 	<p>موردنیاز به منظور ایفای نقش مؤثر بازرگانی؛</p> <ul style="list-style-type: none"> • فراهم‌سازی زمینه‌های توسعه همه‌جانبه و تقویت زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیربنایی؛ • توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی در کریدورهای حمل‌ونقل ملی؛ • توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل‌ونقل هوایی؛ • توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و خدماتی گردشگری؛ • تنوع‌بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر؛ • اعمال مدیریت یکپارچه بر منابع آب؛ • ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوانداری و شبکه‌های آبیاری و زهکشی؛ • تدوین الگوهای بهینه کشت در دشت‌ها؛ • ارتقای بهره‌وری آب و به‌کارگیری روش‌های مناسب با آبیاری متناسب با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای؛
---	---

یافته‌های پژوهش

تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای

در پژوهش حاضر به منظور شناسایی پیشران‌های اولیه تأثیرگذار بر توسعه منطقه‌ای حوزه مطالعاتی، در گام اول؛ بر اساس مطالعات موجود (گزارش‌ها، اسناد و طرح‌های آمایش و توسعه)، فهرستی از پیشران‌ها استخراج گردید. در گام دوم؛ با استفاده از تکنیک دلفی از خبرگان و مدیران خواسته شد تا پیشران‌های کلیدی در توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری را در شش بعد مطالعاتی شامل ابعاد «اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کشاورزی، زیرساختی، نهادی - سازمانی و توسعه شهری و روستایی» معرفی نمایند. در این مرحله پس از پایش، ادغام عوامل مرتبط و جمع‌بندی نظرات کارشناسانه، تعداد (۶۵) پیشران اولیه مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استخراج گردید (جدول ۶).

جدول ۶. پیشران‌های اولیه مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری

ابعاد کلی	ابعاد فرعی
توسعه اقتصادی	V1- اشتغال و بازار کار، V2- عدالت و رفاه اقتصادی، V3- امنیت و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در استان، V4- سیاست‌های محرومیت‌زدایی و کاهش فقر، V5- تولید ناخالص داخلی، V6- بهره‌وری عوامل تولید، V7- سرمایه‌گذاری بخش دولتی، V8- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، V9- دسترسی استان به بازارهای داخلی و خارجی (توسعه صادرات)، V10- توسعه اقتصادی دانش‌بنیان، V11- نظام توزیع بهینه سرمایه‌گذاری و منابع اقتصادی بین مناطق مختلف استان، V12- رقابت‌پذیری اقتصادی در سطح ملی و فراملی، V13- میزان برخورداری استان از منابع ملی، V14- طرح‌های توسعه اقتصاد منطقه‌ای.
توسعه اجتماعی	V15- همگرایی قومی، V16- عدالت اجتماعی، V17- اعتماد اجتماعی، V18- مشارکت عمومی، V19- توسعه رفاه و خدمات اجتماعی، V20- مدیریت منابع انسانی و به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص و بومی در مدیریت توسعه استان، V21- حفظ و ترویج آداب و فرهنگ بومی استان، V22- انسجام در مدیریت اجتماعی استان، V23- تعلق و وابستگی مکانی، V24- ضریب ماندگاری جمعیت.
توسعه زیست‌محیطی و کشاورزی	V25- حفاظت، بهره‌برداری و مدیریت منابع آب (ساماندهی و توسعه منابع آب، مهار و انتقال آب‌های سطحی و ارتقاء بهره‌وری در بهره‌برداری از منابع آبی)، V26- مدیریت منابع خاک، V27- بهره‌برداری از قابلیت‌های طبیعی و صنایع معدنی، V28- مدیریت و بهره‌برداری از منابع کشاورزی، V29- وجود صنایع تبدیلی متناسب با مزیت‌های بخش کشاورزی، V30- حکمرانی مطلوب زیست‌محیطی، V31- تقویت و تجهیز صنایع مرتبط با کشاورزی و منابع آب، V32- آموزش و ترویج کشاورزی مدرن، V33- مدیریت زیست‌محیطی و اجتماعی طرح‌های انتقال آب، V34- مدیریت مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی (منابع آلاینده آب، خاک و هوا و پدیده نوظهور ریزگردها با منشأ فرامنطقه‌ای)، V35- بهره‌وری منابع و عوامل تولید کشاورزی (آب‌و‌خاک)، V36- مدیریت و دفن بهداشتی پسماندهای شهری و روستایی.
توسعه کالبدی - زیرساختی	V37- وجود زیرساخت‌ها و خدمات کارآمد بهداشتی - درمانی، V38- زیرساخت‌ها و امکانات ورزشی، V39- بهره‌برداری از ظرفیت‌های گردشگری و زیرساخت‌های توسعه گردشگری، V40- زیرساخت‌ها، امکانات و خدمات آموزشی، V41- توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های آب‌رسانی شهری و روستایی، V42- دسترسی و ارتقاء کمی و کیفی به زیرساخت‌های ارتباطی و حمل‌ونقل، V43- زیرساخت‌ها و سیستم‌های دفع بهداشتی فاضلاب شهری و روستایی، V44- توسعه امکانات و زیرساخت‌های برق‌رسانی، V45- توسعه امکانات و زیرساخت‌های گازرسانی، V46- بهره‌گیری از ضوابط فنی مقاوم‌سازی ساختمان‌ها، V47- توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها، امکانات و تسهیلات مرتبط با حوزه مدیریت بحران.

ابعاد کلی	ابعاد فرعی
توسعه نهادی - سازمانی	V48- تعهد و داشتن تخصص و تجربه مدیران محلی، V49- هماهنگی و تعامل سازنده بین سازمانی، V50- استفاده از قابلیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد (مشارکت نهادها و تشکل‌های اجتماعی در نظام تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی)، 51- وجود طرح‌ها و برنامه‌های جامع مدیریت بحران، V52- مسئولیت‌پذیری نهادهای مسئول.
توسعه شهری و روستایی	V53- استفاده از ظرفیت‌های مناطق روستایی و ایجاد فرصت‌های شغلی، V54- مدیریت مهاجرت (روستا شهری و خارج از استان)، V55- توزیع متناسب زیرساخت‌ها، خدمات و تعادل بخشی به شبکه سکونتگاهی شهری و روستایی، V56- ساماندهی کالبدی - فضایی سکونتگاه‌ها، V57- تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی، V58- دسترسی گروه‌های کم‌درآمد و گروه‌های خاص به مسکن مناسب، V59- مدیریت بافت‌های فرسوده و حاشیه‌نشین، V60- مدیریت نظام توزیع فضایی جمعیت شهری و روستایی، V61- مدیریت الگوی سلسله‌مراتب شهری در نظام شهری استان، V62- تاب‌آوری سکونتگاه‌ها، V63- به‌کارگیری مدیریت نوین و یکپارچه در توسعه روستایی، V64- ارزیابی تأثیرات طرح‌های توسعه و عمران شهری و روستایی، V65- آمادگی نهادهای مسئول و متولی جوامع شهری و روستایی و مقابله به‌موقع، سریع و مؤثر در برابر حوادث طبیعی.

تحلیل کلی سیستم توسعه منطقه‌ای

در این بخش متغیرهای استخراج شده بر اساس نظر کارشناسان با بهره‌گیری از روش اثرات متقابل در نرم‌افزار میک‌مک مورد تحلیل قرار گرفتند تا تأثیرگذارترین پیشران‌ها استخراج گردد. بدین منظور بر اساس شش بعد مورد بررسی در توسعه منطقه‌ای و تعداد متغیرها، ماتریسی به ابعاد (۶۵*۶۵) تشکیل گردید. سپس کارشناسان به ترتیب میزان تأثیرگذاری هر عامل در سطر را بر عامل در ستون، بر اساس طیف «صفر تا سه» ارزش‌گذاری کرده‌اند. درجه پرشدگی^۱ ماتریس با (۸۴/۳۱) درصد نشان می‌دهد که عوامل انتخاب شده تأثیر زیاد و پراکنده‌ای بر همدیگر داشته‌اند. از مجموع (۳۵۶۲) رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس، «۶۶۳ رابطه عدد صفر»، «۱۴۳۹ رابطه عدد یک»، «۱۴۲۳ رابطه عدد دو» و «۷۰۰ رابطه عدد سه» بوده است (جدول ۷). از طرف دیگر، ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با (۲) مرتبه چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی (۱۰۰) درصد برخوردار بوده است.

1. Degree offilling

جدول ۷. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس و تأثیرات متقاطع

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درجه پرشدگی
مقدار	۶۵	۲	۶۶۳	۱۴۳۹	۱۴۲۳	۷۰۰	۳۵۶۲	۸۴/۳۱
درصد	-	-	۱۵/۶۹	۳۴/۰۶	۳۳/۶۸	۱۶/۵۷	۱۰۰	-

تحلیل تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اثرات مستقیم و غیرمستقیم پیشران‌ها

در ماتریس متقاطع، جمع اعداد سطرهاى هر متغیر به‌عنوان میزان تأثیرگذاری و جمع ستونی هر متغیر نیز میزان تأثیرپذیری آن متغیر را نسبت به متغیرهای دیگر نشان می‌دهد (سعیدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵). در (جدول ۸)، متغیرها بر اساس میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها، طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۸. وضعیت تأثیرپذیری و تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر اساس مجموع سطرها و ستون‌های ماتریس

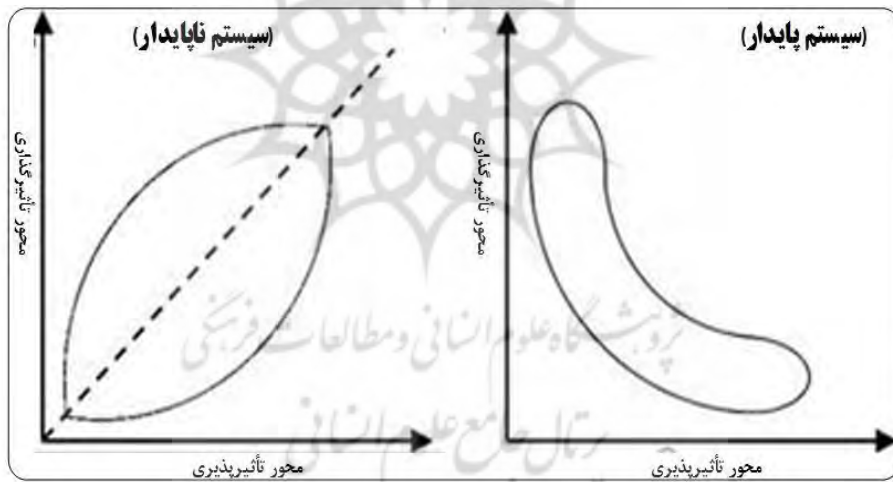
متغیر	مستقیم (MDI)		غیر مستقیم (MII)		متغیر	مستقیم (MDI)		غیر مستقیم (MII)	
	تأثیر پذیری	تأثیر گذاری	تأثیر پذیری	تأثیر گذاری		تأثیر پذیری	تأثیر گذاری	تأثیر پذیری	تأثیر گذاری
V1	۱۴۵	۱۲۴	۱۴۴۸۲۷۵	۱۲۵۳۷۷۷	V34	۱۱۶	۷۹	۱۱۶۹۹۱۱	۷۶۷۵۵۴
V2	۱۱۰	۱۲۴	۱۰۹۴۷۴۱	۱۲۴۰۶۶۴	V35	۷۶	۸۲	۷۵۵۹۰۱	۷۸۱۵۳۷
V3	۷۴	۱۱۸	۷۲۹۵۴۳	۱۱۹۶۸۴۶	V36	۶۶	۸۳	۶۸۶۴۱۳	۸۰۷۱۳۹
V4	۱۳۰	۱۳۱	۱۲۹۵۱۲۲	۱۳۱۸۵۰۶	V37	۸۹	۸۳	۹۲۱۰۴۲	۸۶۴۵۰۶
V5	۸۹	۹۷	۸۹۲۲۸۷	۹۷۲۰۵۵	V38	۸۳	۸۳	۴۸۰۷۵۰	۸۶۲۴۰۵
V6	۸۲	۹۶	۸۲۹۲۰۶	۹۶۷۱۸۹	V39	۱۰۷	۱۰۷	۱۲۴۸۵۸۵	۱۰۷۲۹۲۸
V7	۱۰۹	۱۱۸	۱۰۸۰۲۰۴	۱۱۷۶۸۶۳	V40	۶۶	۸۰	۶۸۹۱۵۸	۸۴۵۲۶۴
V8	۹۶	۱۱۶	۹۴۱۰۲۰	۱۱۶۴۲۰۵	V41	۱۲۹	۹۴	۱۲۸۰۲۴۰	۹۵۲۱۴۲
V9	۶۲	۹۷	۶۲۶۳۴۱	۹۶۹۳۲۱	V42	۸۳	۹۵	۸۴۵۶۹۷	۹۷۴۱۸۵
V10	۶۴	۱۰۰	۶۴۷۶۸۵	۹۹۶۱۳۵	V43	۱۰۵	۹۳	۱۰۶۱۹۷۳	۹۴۱۳۶۸
V11	۱۲۶	۱۲۵	۱۲۴۲۷۹۶	۱۲۵۷۸۸۹	V44	۵۰	۷۹	۵۲۳۷۹۷	۸۲۸۶۷۲

غیر مستقیم (MII)		مستقیم (MDI)		متغیر	غیر مستقیم (MII)		مستقیم (MDI)		متغیر
تأثیر پذیری میزان	تأثیر گذاری میزان	تأثیر پذیری میزان	تأثیر گذاری میزان		تأثیر پذیری میزان	تأثیر گذاری میزان	تأثیر پذیری میزان	تأثیر گذاری میزان	
۸۱۸۱۷۰	۳۴۹۸۰۸	۷۸	۳۴	V45	۱۰۳۲۷۹۴	۱۲۴۳۰۱۴	۱۰۳	۱۲۴	V12
۷۳۸۸۵۲	۶۵۰۲۹۷	۷۲	۶۱	V46	۱۲۶۹۷۸۷	۸۳۵۷۶۲	۱۲۷	۸۳	V13
۹۸۶۳۲۲	۱۲۲۰۶۷۲	۹۸	۱۲۱	V47	۱۳۱۶۷۷۶	۱۰۱۸۶۵۴	۱۳۲	۱۰۱	V14
۹۵۹۶۶۳	۱۱۳۶۷۹۰	۹۹	۱۱۲	V48	۸۶۰۷۴۴	۷۷۱۸۲۲	۸۳	۷۱	V15
۱۰۱۹۷۸۸	۱۳۵۸۹۰۸	۱۰۵	۱۳۸	V49	۱۱۸۸۶۷۱	۱۰۶۵۵۹۶	۱۱۸	۱۰۷	V16
۱۱۰۵۹۴۲	۸۶۰۰۹۲	۱۱۲	۸۵	V50	۱۱۹۱۷۳۲	۱۰۵۶۷۵۸	۱۱۸	۱۰۸	V17
۱۰۴۲۴۸۸	۱۲۵۹۹۵۷	۱۰۶	۱۲۶	V51	۱۲۵۲۶۰۴	۹۱۹۲۹۳	۱۲۵	۹۳	V18
۱۰۹۸۲۰۱	۱۰۵۵۵۶۶	۱۱۱	۱۰۵	V52	۱۲۴۷۳۶۴	۱۰۷۸۴۳۸	۱۲۴	۱۰۷	V19
۹۶۵۵۳۶	۱۱۵۳۳۷۶	۹۴	۱۱۳	V53	۹۵۷۰۲۱	۱۴۰۷۸۲۰	۹۵	۱۴۲	V20
۱۲۴۶۰۵۰	۱۴۱۳۸۲۰	۱۲۶	۱۴۱	V54	۷۸۷۸۱۶	۵۸۹۷۱۸	۷۸	۵۹	V21
۱۱۰۷۳۹۷	۱۲۴۰۶۱۰	۱۱۰	۱۲۳	V55	۱۰۴۲۱۹۱	۱۳۳۸۰۱۴	۱۰۵	۱۳۵	V22
۱۰۳۹۳۴۸	۱۰۶۶۸۶۳	۱۰۳	۱۰۶	V56	۱۰۶۰۷۹۶	۷۸۱۲۸۶	۱۰۶	۷۸	V23
۹۲۷۳۳۵	۹۳۹۳۹۲	۹۰	۹۲	V57	۱۰۷۶۷۳۲	۹۷۲۰۹۱	۱۰۶	۹۶	V24
۸۸۱۴۰۰	۹۴۷۵۸۶	۸۳	۹۳	V58	۸۳۵۹۹۹	۱۱۹۶۳۱۲	۸۷	۱۲۲	V25
۸۲۳۹۲۲	۱۰۲۲۶۵۹	۸۰	۱۰۱	V59	۸۱۷۱۳۶	۵۱۲۳۹۸	۸۵	۵۲	V26
۸۶۹۹۵۸	۱۲۴۲۵۴۸	۸۳	۱۲۴	V60	۸۵۱۹۶۰	۶۷۰۷۸۱	۸۹	۶۷	V27
۸۷۴۸۳۸	۱۱۲۴۹۴۶	۸۴	۱۱۰	V61	۸۵۱۶۸۲	۱۲۱۷۴۳۳	۸۹	۱۲۲	V28
۱۰۴۴۵۲۰	۱۱۸۹۰۲۹	۱۰۵	۱۲۰	V62	۸۲۵۶۶۵	۷۴۰۷۹۱	۸۷	۷۶	V29
۸۲۰۵۴۲	۱۱۴۵۳۱۰	۸۱	۱۱۵	V63	۷۴۸۱۱۸	۹۷۴۱۰۳	۷۷	۱۰۱	V30
۹۲۵۱۲۶	۱۲۱۰۴۵۵	۹۲	۱۲۰	V64	۷۷۸۹۲۹	۶۸۲۲۰۰	۸۲	۶۹	V31
۱۰۱۶۲۳۰	۹۸۵۶۵۶	۱۰۳	۱۰۱	V65	۶۹۸۵۶۳	۶۹۳۳۶۹	۷۳	۷۳	V32
۶۳۸۵		مجموع			۷۵۴۲۱۰	۱۱۳۹۳۸۸	۷۷	۱۱۸	V33

تحلیل وضعیت پایداری و ناپایداری سیستم پیشران‌های توسعه منطقه‌ای هدف اصلی تحلیل ساختاری، شناخت ویژگی‌ها، ساختار، متغیرهای کلیدی و مهم‌ترین عناصر مؤثر بر سیستم است. جهت تحلیل ماتریس اثرات متقاطع ابتدا می‌بایست درک کلی

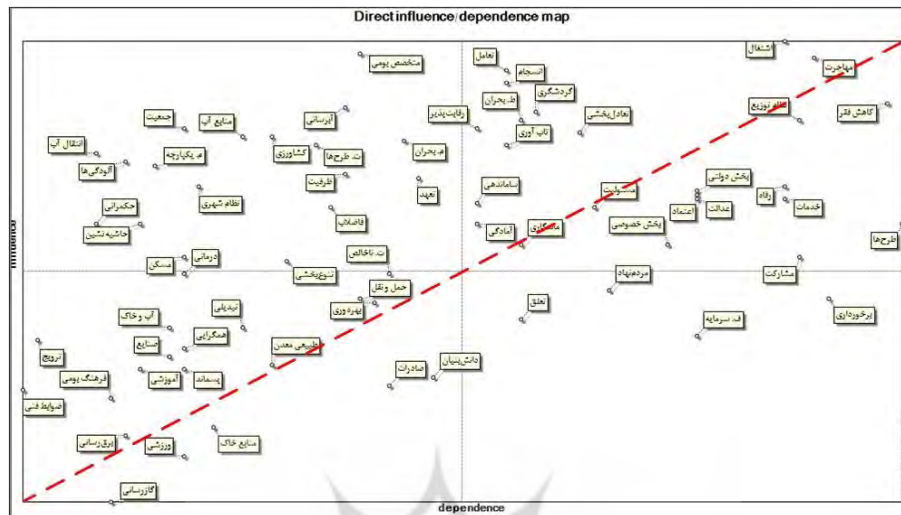
از وضعیت پایداری و ناپایداری سیستم به دست آورد. پراکنش متغیرها بر روی نمودار خروجی نرم‌افزار میک‌مک (پلان اثرگذاری - اثرپذیری) نشان‌دهنده ویژگی کلی سیستم است و بر اساس شکل پراکنندگی متغیرها، پایداری یا ناپایداری سیستم مشخص می‌شود (سعیدی، ۱۳۹۹). چنانچه سیستم دارای تعداد زیادی عوامل اثرگذار و در سمت مقابل تعداد زیادی عوامل اثرپذیر باشد و پراکنش متغیرها به شکل حرف «L انگلیسی» از سمت چپ نمودار ظاهر شود، سیستم پایدار است. در سیستم‌های ناپایدار، وضعیت پیچیده‌تر است و عوامل حول قطر مرکزی صفحه پراکنندگی قرار دارند و در بیشتر مواقع، حالت بینابینی از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را نشان می‌دهند که ارزیابی و شناسایی عوامل اصلی را دشوار می‌نماید. در این حالت، پراکنش متغیرها «لوزی شکل» و از جنوب غربی به شمال شرقی نمودار خواهد بود (شکل ۴).

شکل ۴. الگوی پایداری و ناپایداری سیستم در تحلیل ساختاری

مطابق خروجی نرم‌افزار میک‌مک (شکل ۵)، صفحه پراکنندگی پیرامون‌های تأثیرگذار بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری گویای وضعیت ناپایدار سیستم است.

شکل ۵. وضعیت پایداری سیستم مورد مطالعه

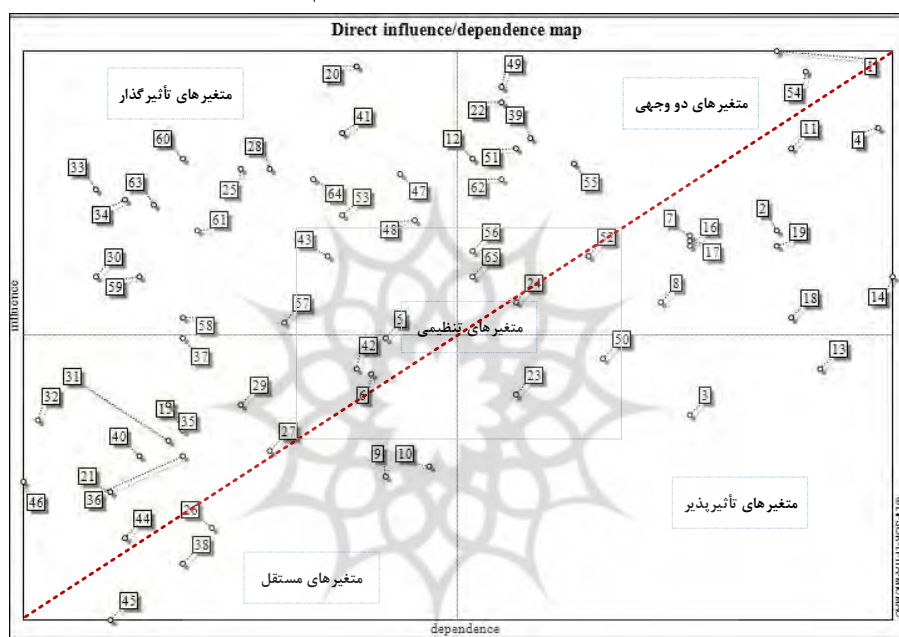

تحلیل موقعیت قرارگیری پیشران‌ها در پلان اثرگذاری - اثرپذیری

میزان اثرپذیری پیشران‌ها در کنار اثرگذاری، مشخص‌کننده ماهیت یک پیشران است. متغیرهای سیستم بعد از ارزیابی اثراتشان بر یکدیگر توسط کارشناسان و بر اساس روابط ریاضی بین آن‌ها، بر روی یک نمودار (شبکه مختصات) با عنوان پلان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری قرار می‌گیرند؛ که موقعیت آن‌ها در نمودار بیانگر وضعیت پیشران در سیستم و نقش آن‌ها در پویایی و تحولات سیستم در آینده است (سعیدی، ۱۳۹۹). بر اساس جایگاه پیشران‌ها در این پلان، متغیرها یا پیشران‌ها به پنج گروه اصلی تقسیم می‌شوند که عبارت‌اند از (فیروزی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۳): «متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای تأثیرگذار متغیرهایی هستند که تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری پایینی دارند. متغیرهای دو وجهی، دارای تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری بالا هستند. متغیرهای تأثیرپذیر، این متغیرها در قسمت جنوب شرقی پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری قرار دارند، تابع تغییرات در سایر متغیرها هستند و به‌عنوان خروجی (نتیجه) در نظر گرفته می‌شوند. متغیرهای مستقل این نوع متغیرها با قرارگیری در قسمت جنوب غربی نمودار، تقریباً مستقل از کل سیستم عمل می‌کنند، به این معنی که تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادی از سیستم ندارند. متغیرهای تنظیمی در

نزدیکی مرکز ثقل نمودار یا پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری قرار دارند و در برخی مواقع به‌عنوان اهرمی ثانویه (متغیرهای هدف ضعیف و متغیرهای ریسک ضعیف) عمل می‌کنند. (شکل ۶)، موقعیت قرارگیری هر یک از پیشران‌های توسعه منطقه‌ای را بر اساس شماره بر روی پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری نشان می‌دهد.

شکل ۶. نقشه پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم و بر اساس شماره متغیر

در (جدول ۹)، به دسته‌بندی پیشران‌های توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری با توجه به موقعیت قرارگیری‌شان در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری (شکل ۶) پرداخته شده است.

جدول ۹. دسته‌بندی پیشران‌های توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری

<p>V1 - اشتغال و بازار کار، V2 - عدالت و رفاه اقتصادی، V4 - سیاست‌های محرومیت‌زدایی و کاهش فقر، V7 - سرمایه‌گذاری بخش دولتی، V8 - سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، V11 - نظام توزیع بهینه سرمایه‌گذاری و منابع اقتصادی بین مناطق مختلف استان، V12 - رقابت‌پذیری اقتصادی در سطح ملی و فراملی، V14 - طرح‌های توسعه اقتصاد منطقه‌ای، V16 - عدالت</p>	<p>متغیرهای دووجهی</p>
--	-------------------------------

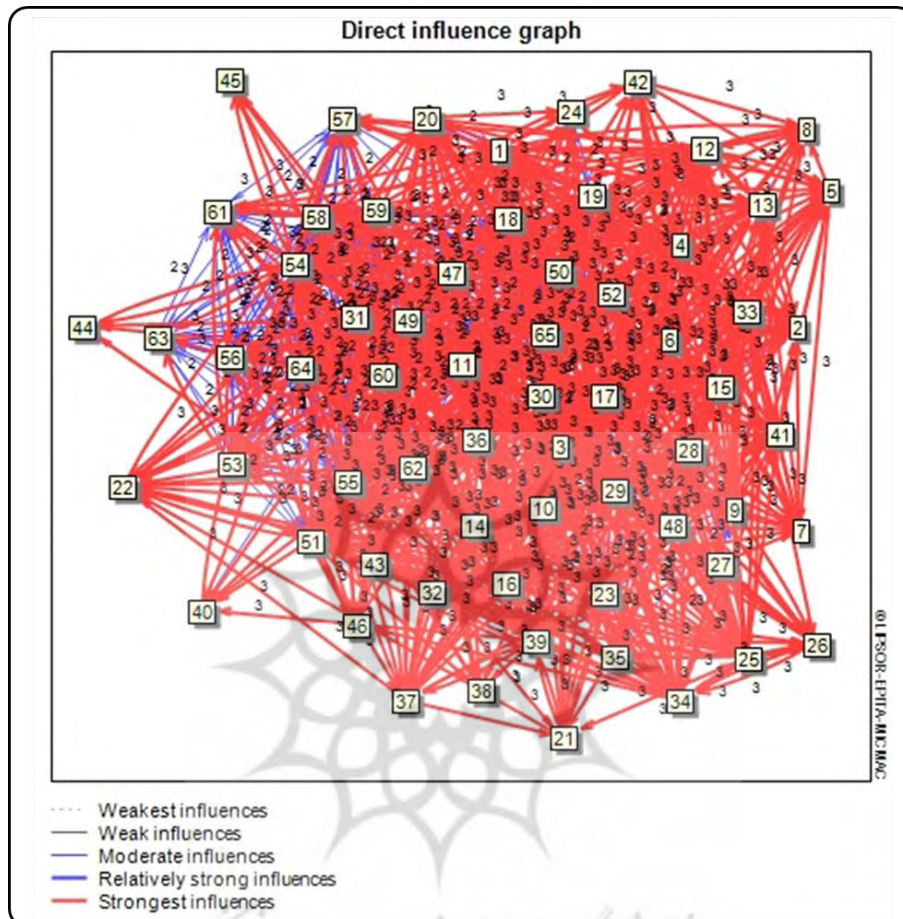
<p>اجتماعی، V17- اعتماد اجتماعی، V18- مشارکت عمومی، V19- توسعه رفاه و خدمات اجتماعی، V22- انسجام در مدیریت اجتماعی استان، V39- بهره‌برداری از ظرفیت‌های گردشگری و زیرساخت‌های توسعه گردشگری، V49- هماهنگی و تعامل سازنده بین سازمانی، 51- وجود طرح‌ها و برنامه‌های جامع مدیریت بحران، V54- مدیریت مهاجرت (روستا شهری و خارج از استان)، V55- توزیع متناسب زیرساخت‌ها، خدمات و تعادل بخشی به شبکه سکونتگاهی شهری و روستایی، V62- تاب‌آوری سکونتگاه‌ها.</p>	
<p>V20- مدیریت منابع انسانی و به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص و بومی در مدیریت توسعه استان، V25- حفاظت، بهره‌برداری و مدیریت منابع آب (ساماندهی و توسعه منابع آب، مهار و انتقال آب‌های سطحی و ارتقاء بهره‌وری در بهره‌برداری از منابع آبی)، V28- مدیریت و بهره‌برداری از منابع کشاورزی، V30- حکمرانی مطلوب زیست‌محیطی، V33- مدیریت زیست‌محیطی و اجتماعی طرح‌های انتقال آب، V34- مدیریت مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی (منابع آلاینده آب، خاک و هوا و پدیده نوظهور ریزگردها با منشأ فرامنطقه‌ای)، V41- توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های آب‌رسانی شهری و روستایی، V47- توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها، امکانات و تسهیلات مرتبط با حوزه مدیریت بحران، V48- تعهد و داشتن تخصص و تجربه مدیران محلی، V53- استفاده از ظرفیت‌های مناطق روستایی و ایجاد فرصت‌های شغلی، V57- تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی، V58- دسترسی گروه‌های کم‌درآمد و گروه‌های خاص به مسکن مناسب، V59- مدیریت بافت‌های فرسوده و حاشیه‌نشین، V60- مدیریت نظام توزیع فضایی جمعیت شهری و روستایی، V61- مدیریت الگوی سلسله‌مراتب شهری در نظام شهری استان، V63- به‌کارگیری مدیریت نوین و یکپارچه در توسعه روستایی، V64- ارزیابی تأثیرات طرح‌های توسعه و عمران شهری و روستایی.</p>	<p>متغیرهای تأثیرگذار</p>
<p>V3- امنیت و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در استان، V13- میزان برخورداری استان از منابع ملی.</p>	<p>متغیرهای وابسته</p>
<p>V9- دسترسی استان به بازارهای داخلی و خارجی (توسعه صادرات)، V10- توسعه اقتصادی دانش‌بنیان، V15- همگرایی قومی، V21- حفظ و ترویج آداب و فرهنگ بومی استان، V27- بهره‌برداری از قابلیت‌های طبیعی و صناعی معدنی، V29- وجود صنایع تبدیلی متناسب با مزیت‌های بخش کشاورزی، V31- تقویت و تجهیز صنایع مرتبط با کشاورزی و منابع آب، V32- آموزش و ترویج کشاورزی مدرن، V35- بهره‌وری منابع و عوامل تولید کشاورزی (آب‌و خاک)، V36- مدیریت و دفن بهداشتی پسماندهای شهری و روستایی، V37- وجود زیرساخت‌ها و خدمات کارآمد بهداشتی - درمانی، V38- زیرساخت‌ها و امکانات ورزشی، V40- زیرساخت‌ها، امکانات و خدمات آموزشی، V44- توسعه امکانات و زیرساخت‌های برق‌رسانی، V45- توسعه امکانات و زیرساخت‌های گازرسانی، V46- بهره‌گیری از ضوابط فنی مقاوم‌سازی ساختمان‌ها.</p>	<p>متغیرهای مستقل</p>

<p>V5- تولید ناخالص داخلی، V6- بهره‌وری عوامل تولید، V23- تعلق و وابستگی مکانی، V24- ضریب ماندگاری جمعیت، V42- دسترسی و ارتقاء کمی و کیفی به زیرساخت‌های ارتباطی و حمل‌ونقل، V43- زیرساخت‌ها و سیستم‌های دفع بهداشتی فاضلاب شهری و روستایی، V50- استفاده از قابلیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد (مشارکت نهادها و تشکل‌های اجتماعی در نظام تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی)، V52- مسئولیت‌پذیری نهادهای مسئول، V56- ساماندهی کالبدی- فضایی سکونتگاه‌ها، V65- آمادگی نهادهای مسئول و متولی جوامع شهری و روستایی و مقابله به موقع، سریع و مؤثر در برابر حوادث طبیعی.</p>	<p>متغیرهای تنظیمی</p>
---	-----------------------------------

تحلیل گراف اثرگذاری در روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها

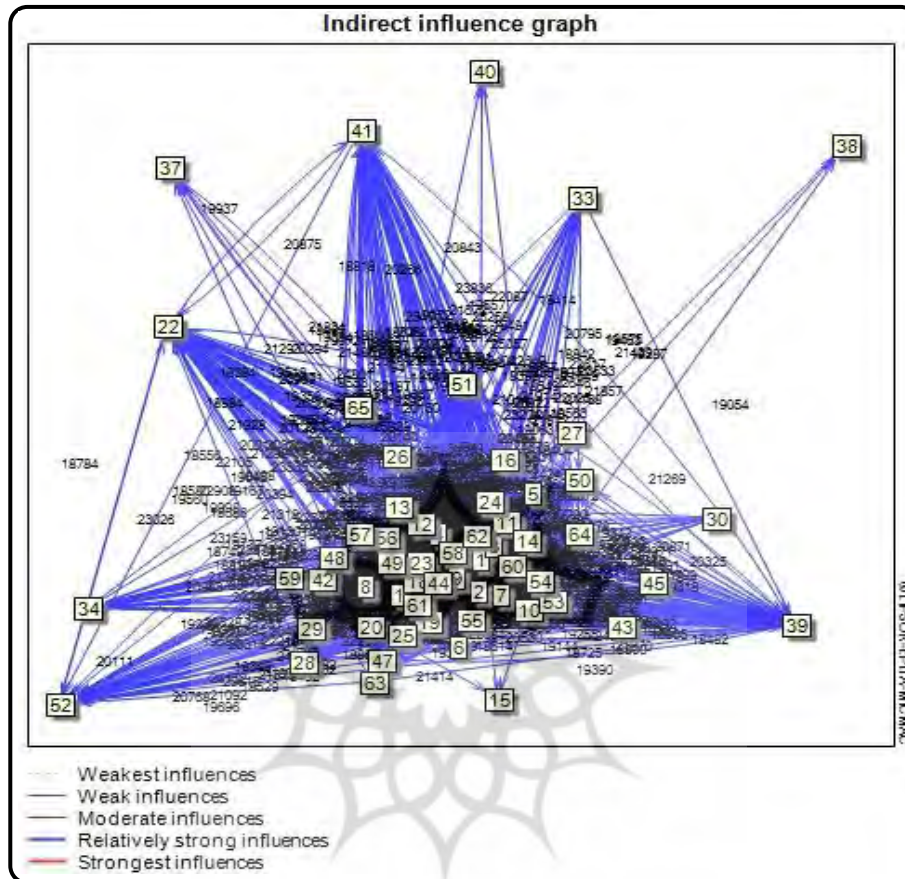
گراف اثرگذاری نشان‌دهنده روابط متغیرها و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر همدیگر است؛ یعنی اینکه این متغیرها بدون هیچ‌گونه دخالتی از سوی متغیرهای دیگر و به صورت مستقیم بر همدیگر تأثیر می‌گذارند. این گراف در قالب خطوط قرمز و آبی نشان داده می‌شود که انتهای هر خط با یک پیکان نشان داده شده و بیانگر جهت اثرگذاری متغیر است. خطوط قرمز نشان‌دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر همدیگر است و خطوط آبی، با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می‌دهند (فیروزی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۵). هر کدام از این نمودارها در پنج سطح شامل «روابط بسیار ضعیف، روابط ضعیف، روابط متوسط، روابط نسبتاً قوی و روابط بسیار قوی» را ارائه می‌دهند. (شکل‌های ۷ و ۸)، گراف اثرات روابط مستقیم و غیرمستقیم، متغیرها را به صورت متمرکز در قالب «تأثیرات نسبتاً قوی» به نمایش می‌گذارند. به‌طور کلی وضعیت روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها در این گراف‌ها، بیانگر شدت اثرگذاری و اثرپذیری پیشران‌های کلیدی منتخب است که بر حسب امتیازهای کسب‌شده رده‌بندی شده‌اند.

شکل ۷. گراف روابط مستقیم بین متغیرها (تأثیرات نسبتاً قوی)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۸. گراف روابط غیرمستقیم بین متغیرها (تأثیرات نسبتاً قوی)

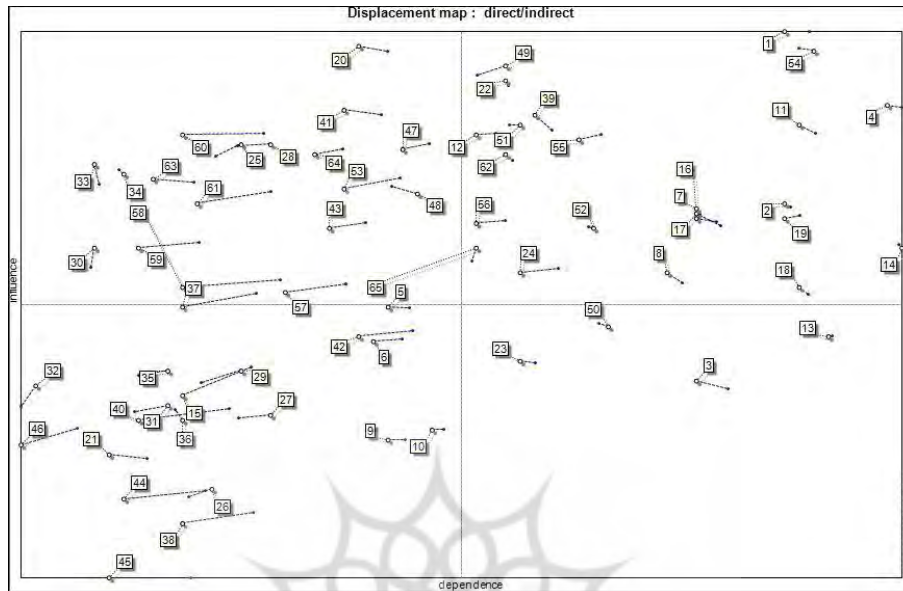

رتبه‌بندی تأثیرات مستقیم (MDI) و غیرمستقیم (MII) متغیرها

تحلیل جابجایی متغیرها

تأثیر هر متغیر بر متغیر دیگر از دو طریق اعمال می‌شود؛ اول، از طریق اثرگذاری مستقیم بر متغیر دیگر و دوم، از طریق متغیر سوم و یا اثرگذاری غیرمستقیم. بر اساس میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم و غیرمستقیم، پراکنش متغیرها در صفحه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری (شکل ۹) تغییر چندانی نداشته و جابه‌جایی متغیرها با تغییرات اندک و چند پله جابجایی همراه بوده است.

شکل ۹. نقشه میزان جابجایی متغیرها بر اساس اثرات مستقیم و غیرمستقیم

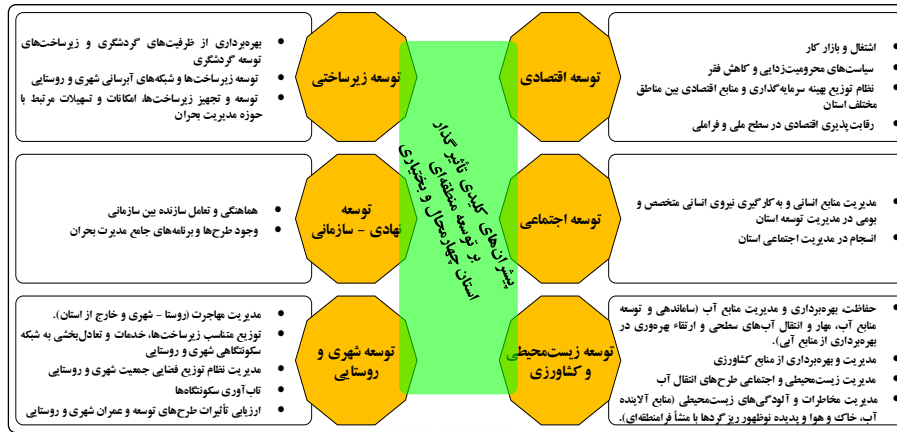

پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری با توجه به اعداد پرسشنامه که به صورت ماتریس تکمیل شده است. نرم افزار میک مک، رابطه این اعداد را محاسبه کرده و در نهایت برای هر عامل یک امتیاز عددی در نظر می‌گیرد. سپس بر اساس این امتیاز عوامل را بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری به صورت مستقیم و غیرمستقیم رتبه‌بندی می‌کند. در این حالت عواملی که بیشترین امتیاز را کسب کنند میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری‌شان نیز تغییر می‌کند. در (جدول ۱۰)، سهم پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری بر اساس تأثیرپذیری و تأثیرگذاری به صورت مستقیم و غیرمستقیم رتبه‌بندی شده است. چنان که ملاحظه می‌گردد، (۲۰ پیشران) در ستون اثرگذاری بیشترین سهم را در اثرگذاری مستقیم داشته‌اند. در اثرگذاری غیرمستقیم نیز همین عوامل بیشترین سهم را داشته‌اند. همچنین مطابق با (شکل ۱۰)، پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری ارائه شده است.

جدول ۱۰. پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری

رتبه	امتیاز نهایی		پیشران‌ها	علامت اختصاری	
	MII	MDI			
۱	۱	۲۲۶	۲۲۷	V1	اشتغال و بازار کار
۳	۲	۲۲۱	۲۲۲	V20	مدیریت منابع انسانی و به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص و بومی در مدیریت توسعه استان
۲	۳	۲۲۰	۲۲۰	V54	مدیریت مهاجرت (روستا شهری و خارج از استان)
۴	۴	۲۱۲	۲۱۶	V49	هماهنگی و تعامل سازنده بین سازمانی
۵	۵	۲۰۹	۲۱۱	V22	انسجام در مدیریت اجتماعی استان
۶	۶	۲۰۲	۲۰۳	V4	سیاست‌های محرومیت‌زدایی و کاهش فقر
۷	۷	۲۰۰	۲۰۲	V41	توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های آب‌رسانی شهری و روستایی
۹	۸	۱۹۶	۲۰۰	V39	بهره‌برداری از ظرفیت‌های گردشگری و زیرساخت‌های توسعه گردشگری
۱۱	۹	۱۹۵	۱۹۷	V11	نظام توزیع بهینه سرمایه‌گذاری و منابع اقتصادی بین مناطق مختلف استان
۸	۱۰	۱۹۴	۱۹۷	V51	وجود طرح‌ها و برنامه‌های جامع مدیریت بحران
۱۰	۱۱	۱۹۴	۱۹۴	V12	رقابت‌پذیری اقتصادی در سطح ملی و فراملی
۱۲	۱۲	۱۹۴	۱۹۴	V60	مدیریت نظام توزیع فضایی جمعیت شهری و روستایی
۱۳	۱۳	۱۹۳	۱۹۲	V55	توزیع متناسب زیرساخت‌ها، خدمات و تعادل بخشی به شبکه سکونتگاهی شهری و روستایی
۱۷	۱۴	۱۹۰	۱۹۱	V25	حفاظت، بهره‌برداری و مدیریت منابع آب (ساماندهی و توسعه منابع آب، مهار و انتقال آب‌های سطحی و ارتقاء بهره‌وری در بهره‌برداری از منابع آبی)
۱۵	۱۵	۱۹۰	۱۹۱	V28	مدیریت و بهره‌برداری از منابع کشاورزی
۱۴	۱۶	۱۸۹	۱۸۹	V47	توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها، امکانات و تسهیلات مرتبط با حوزه مدیریت بحران
۱۸	۱۷	۱۸۷	۱۸۷	V62	تاب‌آوری سکونتگاه‌ها
۱۶	۱۸	۱۸۵	۱۸۷	V64	ارزیابی تأثیرات طرح‌های توسعه و عمران شهری و روستایی
۲۲	۱۹	۱۸۲	۱۸۴	V33	مدیریت زیست‌محیطی و اجتماعی طرح‌های انتقال آب
۱۹	۲۰	۱۷۸	۱۸۱	V34	مدیریت مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی (منابع آلاینده آب، خاک و هوا و پدیده نوظهور ریزگردها با منشأ فرامنطقه‌ای)

شکل ۱۰. پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری

نتیجه‌گیری

توسعه منطقه‌ای با شناخت نیازها، توان‌ها و تنگناهای ویژه هر منطقه و مطالعه بافت‌ها، شبکه‌های حوزه‌ها و نواحی مختلف موجود در هر منطقه، سیاست‌های ویژه‌ای را برای تسریع رشد و توسعه، توزیع بهینه امکانات و بهره‌برداری منطقی و پایدار از توان‌های منطقه‌ای به کار می‌گیرد که این سیاست‌ها با ارائه برنامه‌های واقعی و متناسب با مقتضیات محیطی در مناطق برنامه‌ریزی حاصل می‌شوند. در این راستا توجه به برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای برای دستیابی به توسعه عادلانه‌تر بین مناطق و بخش‌های یک کشور از اهداف اصلی توسعه در هر جامعه‌ای به‌شمار می‌رود. پژوهش حاضر باهدف شناسایی و تحلیل ساختاری شاخص‌ها و پیشران‌های توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری صورت گرفته است. به‌منظور رسیدن به هدف موردنظر پژوهش و شناسایی پیشران‌های اولیه تأثیرگذار بر توسعه منطقه‌ای حوزه مطالعاتی، در گام اول؛ بر اساس مطالعات موجود (گزارش‌ها، اسناد و طرح‌های آمایش و توسعه)، فهرستی از پیشران‌ها استخراج گردید. در گام دوم؛ با استفاده از تکنیک دلفی از خبرگان و مدیران خواسته شد تا پیشران‌های کلیدی در توسعه منطقه‌ای استان چهارمحال و بختیاری را در شش بعد مطالعاتی شامل ابعاد «اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کشاورزی، زیرساختی، نهادی - سازمانی و توسعه شهری و روستایی»

معرفی نمایند. در ادامه با استفاده از طراحی نظرسنجی، مصاحبه با کارشناسان و خبرگان، به تجزیه و تحلیل روندها و پیشران‌های توسعه منطقه‌ای در قلمرو مورد مطالعه پرداخته شد. پیشران‌ها با توجه به نظر کارشناسان و آراء خبرگان (تکنیک دلفی) بر اساس میزان اهمیت اولویت‌بندی شده و کلیدی‌ترین پیشران‌ها با استفاده از روش تحلیل اثرات متقابل و نرم‌افزار میک‌مک شناسایی گردیدند که این پیشران‌ها عبارت‌اند از: «اشتغال و بازار کار، مدیریت منابع انسانی و به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص و بومی در مدیریت توسعه استان، مدیریت مهاجرت (روستا شهری و خارج از استان)، هماهنگی و تعامل سازنده بین سازمانی، انسجام در مدیریت اجتماعی استان، سیاست‌های محرومیت‌زدایی و کاهش فقر، توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های آبرسانی شهری و روستایی، بهره‌برداری از ظرفیت‌های گردشگری و زیرساخت‌های توسعه گردشگری، نظام توزیع بهینه سرمایه‌گذاری و منابع اقتصادی بین مناطق مختلف استان، وجود طرح‌ها و برنامه‌های جامع مدیریت بحران، رقابت‌پذیری اقتصادی در سطح ملی و فراملی، مدیریت نظام توزیع فضایی جمعیت شهری و روستایی، توزیع متناسب زیرساخت‌ها، خدمات و تعادل بخشی به شبکه سکونتگاهی شهری و روستایی، حفاظت، بهره‌برداری و مدیریت منابع آب، مدیریت و بهره‌برداری از منابع کشاورزی، توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها، امکانات و تسهیلات مرتبط با حوزه مدیریت بحران، تاب‌آوری سکونتگاه‌ها، ارزیابی تأثیرات طرح‌های توسعه و عمران شهری و روستایی، مدیریت زیست‌محیطی و اجتماعی طرح‌های انتقال آب، مدیریت مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی». در این راستا به منظور پیاده‌سازی سیاست‌های توسعه منطقه‌ای در استان چهارمحال و بختیاری باید درک صحیحی از پیشران‌های کلیدی در ابعاد توسعه استان وجود داشته باشد تا بتوان در راستای مدیریت یکپارچه، برنامه‌ریزی پایدار و همکاری ملی - استانی برای رفع موانع توسعه و استفاده از فرصت‌ها با توجه به توانمندی‌ها و قابلیت‌های استان، گام برداشت.

تعارض منافع

این پژوهش، تعارض منافع ندارد.

تشکر و سپاسگزاری

پژوهش حاضر به‌طور مستقل توسط نویسنده تدوین شده است. نویسنده از تمام افرادی که در فرآیند گردآوری اطلاعات و داده‌های پژوهش همکاری نمودند، تشکر می‌نماید.

ORCID

Jafar Saeedi

<https://orcid.org/0000-0002-2852-2447>

منابع

- آزادی، عباس، دل‌انگیزان، سهراب و فلاحتی، علی (۱۳۹۸). بررسی توسعه منطقه‌ای از دولت‌های سوم تا یازدهم (۱۳۶۰-۱۳۹۲) در ایران، *مجله اقتصاد و توسعه منطقه‌ای*، ۲۶ (۱۷)، ۱-۳۲.
- آسایش، حسین (۱۳۸۷). *توسعه روستایی، اهداف، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی*، تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- آسایش، حسین (۱۳۸۸). *اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای*، چاپ نهم، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- احمدی، حسن و رضایی شهابی، رامین (۱۳۹۸). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مبانی و نظریه‌ها*، رشت: انتشارات دانشگاه گیلان.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی توسعه*، چاپ یازدهم، تهران: نشر کیهان.
- ازکیا، مصطفی؛ زنجانی، حبیب‌الله؛ برغمندی، هادی و سیدمیرزایی، سیدمحمد (۱۳۹۳). بررسی سطح توسعه اجتماعی در شهر تهران، *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۶ (۴)، ۷-۲۲.
- استیمسون، رابرت؛ استاو، راجر آر و سالازار، ماریا (۱۳۹۷). *توسعه درون‌زای منطقه‌ای: رهبری و نهادها*، ترجمه، محمدحسین شریف‌زادگان و بهزاد ملک‌پور اصل، نشر نی.
- اسکندری، مجتبی و یوسف‌خواه، مصطفی (۱۳۹۷). *واکاوی مفاهیم تغییر، توسعه و تحول سازمانی با استفاده از روش تحلیل محتوا، توسعه سازمانی پلیس*، ۶۶ (۴۶)، ۱۱-۴۶.
- بصیرت، مجید (۱۳۹۰). *آمایش سرزمین*، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- بهشتی، محمدباقر و زالی، نادر (۱۳۹۰). *شناسایی عوامل کلیدی توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی بر پایه سناریو: مطالعه موردی استان آذربایجان شرقی*، *فصلنامه مدرس علوم انسانی (برنامه‌ریزی و آمایش فضا)*، ۱۵ (۱)، ۴۱-۶۳.
- پاپلی‌یزدی، محمدحسین و رجیبی‌سنآجردی، حسین (۱۳۸۲). *نظریه‌های شهر و پیرامون*، تهران: انتشارات سمت.
- پناهی، محمدحسین (۱۳۹۴). *توسعه فرهنگی ضرورت توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۶ (۲۲)، ۱-۲۳.
- پورطاهری، مهدی؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و بدری، سیدعلی (۱۳۸۹). *راهبردها و*

تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان چهارمحال و بختیاری)؛ سعیدی | ۱۲۵

سیاست‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (با تأکید بر تجربیات جهانی و ایران)، تهران؛ بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

پورمحمدی، محمدرضا (۱۴۰۲). آمایش شهری سند آمایش شهری و اسناد توسعه شهری، تهران، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی.

تقوایی، مسعود و رمضانی، علیرضا (۱۳۸۴). تحلیلی بر روند تحولات شاخص‌های توسعه در شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری، مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ۱۸ (۱)، ۶۶-۴۷.

توکلی‌نیا، جمیله؛ گودرزی، وحید و صمدی، رقیه (۱۳۹۶). تحلیل توسعه منطقه‌ای استان مرکزی با استفاده از تکنیک‌های چندمعیاره به منظور دستیابی به توسعه متوازن، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۲ (۲)، ۲۹۹-۲۸۵.

جعفری، فیروز؛ حاتمی، افشار و کرمی، سونیا (۱۳۹۹). تحلیل فضایی توسعه منطقه‌ای استان‌های کشور بر مبنای شاخص‌های اقتصادی، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۴ (۷۴)، ۷۲-۶۱.

جمعه‌پور، محمود (۱۳۹۴). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی دیدگاه‌ها و روش‌ها، تهران: انتشارات سمت.

رهنما، محمدرحیم؛ شاکرمی، کیان و عباسی، حامد (۱۳۹۷). شناسایی و تحلیل پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان البرز با رویکرد برنامه‌ریزی سناریومبنا، دو فصلنامه آمایش سرزمین، ۱۰ (۱)، ۱۶۶-۱۳۹.

زالی، نادر و احمدی، حسن (۱۳۹۳). سازماندهی فضایی استان آذربایجان شرقی با رویکرد برنامه‌ریزی منطقه‌ای در افق چشم‌انداز، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۴ (۱۴)، ۷۴-۵۹. زیاری، کرامت‌الله (۱۳۸۵). اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، چاپ چهارم، یزد: انتشارات دانشگاه یزد.

زیاری، کرامت‌الله و محمدی، علیرضا (۱۳۹۵). مدیریت توسعه منطقه‌ای با تأکید بر ایران، انتشارات دانشگاه تهران.

سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۴۰۰). سند آمایش سرزمین (سند ملی و اسناد استانی آمایش سرزمین)، جلد اول.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان چهارمحال و بختیاری (۱۳۹۸). چکیده مطالعات برنامه آمایش استان چهارمحال و بختیاری، معاونت توسعه و برنامه‌ریزی، تهران: انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان چهارمحال و بختیاری (۱۳۹۹). گزارش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان چهارمحال و بختیاری سال ۱۳۹۸.

سعیدی، جعفر (۱۳۹۹). تدوین سناریوهای تاب‌آوری شهرهای مرزی استان خوزستان با رویکرد دفاع غیر عامل «مطالعه موردی: شهرهای آبادان و خرمشهر»، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز.

سعیدی، جعفر؛ فیروزی، محمدعلی؛ محمدی ده‌چشمه، مصطفی و شمسایی زفرقندی، فتح‌الله (۱۴۰۰). تدوین سناریوهای تاب‌آوری شهرهای مرزی (مطالعه موردی: شهرهای آبادان و خرمشهر)، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۵ (۴): ۱-۴۳.

سعیدی، عباس (۱۳۹۰). مبانی جغرافیای روستایی، چاپ سیزدهم، تهران: انتشارات سمت.
سعیدی، عباس و تقی‌زاده، فاطمه (۱۳۸۴). پیوندهای روستایی - شهری و توسعه منطقه‌ای: بررسی تطبیقی شهرستان‌های باغملک و اردکان، فصلنامه جغرافیا، ۳ (۶): ۳۳-۴۷.

صرافی، مظفر (۱۳۷۷). مبانی برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

صرافی، مظفر؛ شریف‌زادگان، محمدحسین و نجاتی، ناصر (۱۳۹۵). واکاوی پدیده‌ی شهر-منطقه و الزامات مفهومی آن برای نواحی شهری ایران مطالعه موردی: منطقه کلان‌شهری مشهد، فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۱۴ (۴۵): ۱-۱۸.

ضرابی، اصغر و موسوی، میرنجف (۱۳۸۸). بررسی کارکرد شهرهای کوچک در نظام شهری و توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان یزد)، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۰ (۲): ۱-۱۸.

عظیمی‌آملی، جلال و رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۳). حکمروایی روستایی (مدیریت توسعه پایدار)، تهران: انتشارات سمت.

عنبری، موسی (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی توسعه، از اقتصاد تا فرهنگ، تهران: انتشارات سمت.

فنی، زهره (۱۳۹۴). توسعه، پایداری و جهانی‌شدن، تهران: مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن.

فیروزی، محمدعلی؛ محمدی ده‌چشمه، مصطفی؛ شمسایی زفرقندی، فتح‌الله و سعیدی، جعفر

تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان چهارمحال و بختیاری)؛ سعیدی | ۱۲۷

- (۱۳۹۹). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر تاب‌آوری شهرهای مرزی (مطالعه موردی: شهر آبادان)، فصلنامه جغرافیا، ۱۸ (۶۶)، ۷۳-۹۱.
- گلاسون، جان (۱۳۷۵). مبانی مضمونی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، بخش دوم: مفهوم برنامه‌ریزی منطقه‌ای، نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۷۵، ۳۸-۳۳.
- لطیفی، غلامرضا (۱۳۸۸). دیدگاه‌هایی از توسعه، کتاب ماه علوم اجتماعی، ۱۳ (۲۰)، ۷۴-۸۵.
- محمدی، سعدی (۱۴۰۰). سنجش و تحلیل اثرات اجرای طرح‌های هادی در توسعه کالبدی روستاهای پیرامون شهری (مطالعه موردی: روستاهای اطراف شهر مریوان)، فصلنامه جغرافیا، ۱۹ (۶۸)، ۲۳۲-۲۵۰.
- مطیعی لنگرودی، حسن (۱۳۸۶). برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران، مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
- معصومی‌اشکوری، سیدحسن (۱۳۹۱). اصول و مبانی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، چاپ ششم، تهران: نشر پیام.
- موتقی، سید احمد (۱۳۸۳). توسعه؛ سیر تحول مفهومی و نظری، سیاست - مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، (۶۳)، ۲۲۳-۲۵۲.
- یوسفی، محمدقلی (۱۳۹۹). بنیان‌های نهادی توسعه، نشریه سیاستگذاری پیشرفت اقتصادی، (۲) ۷، ۲۶۹-۲۹۳.

References

- Abreu, I., & Mesias, F. J. (2020). The assessment of rural development: Identification of an applicable set of indicators through a Delphi approach. *Journal of Rural Studies*, 80, 578-585.
- Apostolache, M. A. (2014). Regional development in Romania—from regulations to practice, *Procedia Economics and Finance*, 8, 35-41.
- Azis, I.J. (2020). *Regional Development and Noneconomic Factors*, International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition), 269-274.
- Bærenholdt, J. O. (2009). *Regional Development and Noneconomic Factors*. In R. Kitchin, & N. Thrift (Eds.), International Encyclopedia of Human Geography (Vol. 9, pp. 181-186).
- Deng, X., Liang, L., Wu, F., Wang, Z., & He, S. (2022). A review of the balance of regional development in China from the perspective of development geography. *Journal of Geographical Sciences*, 32(1), 3-22.

- Domar, E. D. (1957). *Essays in the Theory of Growth*. London: Oxford University Press.
- Donaghy, K. P., & Dall'Erba, S. (2003). *Structural and spatial aspects of regional inequality in Spain*, Vol. 2, No. 2.
- Estes, R. (2001). *Social welfare and social development: Partners or competitors*, University of Pennsylvania.
- Feldman, M., & Storper, M. (2018). *Economic growth and economic development: Geographical dimensions, definition, and disparities*, The New Oxford handbook of economic geography, 143-158.
- Feldman, M., Hadjimichael, T., Lanahan, L., & Kemeny, T. (2016). The logic of economic development: a definition and model for investment, *Environment and Planning C: Government and Policy*, 34 (1), 5-21.
- Harrod, R. F. (1948). *Towards a Dynamic Economics: Some recent developments of economic theory and their application to policy*, MacMillan and Company, London.
- Hilhorst, J. G. M. (1971). *Regional planning, A system Approach*, Rotterdam University Press.
- Hirschman, A. O. (1957). Economic policy in underdeveloped countries, *Economic Development and Cultural Change*, 5(4), 362-370.
- Ibrahim, A. M., Abba-Aji, N. M., & Vi, P. T. (2022). Strategic Communication for Sustainable Environmental Development in the Northern Nigerian Arid Zone: Toward Mitigating the Impact of Climate Change. In R. Castanho (Ed.), *Handbook of Research on Sustainable Development Goals, Climate Change, and Digitalization* (pp. 115-137). IGI Global.
- Mithun, M. Z. (2021). Regional development planning and disparity in Bangladesh. *E3 Journal of Business Management and Economics*, 11(1), 10-20.
- Myrdal, G. (1957). *Economic Theory and Under-Developed Regions* (London: Duckworth).
- Nijkamp, P., Abreu, M. (2020). *Regional development theory*. In: Kobayashi, A. (Ed.), *International Encyclopaedia of Human Geography*, 2nd edition, Elsevier, Oxford, pp. 297-302.
- Perroux, F. (1955). A note on the notion of growth pole, *Applied Economy*, 1(2), 307-320.
- Rana, S., Kiminami, L., Furuzawa, S. (2022). *Literature Review on Regional Development, Entrepreneurship, Social Innovation and Disaster Risk Management*. In: *Entrepreneurship and Social Innovation for Sustainability*. SpringerBriefs in Economics. Springer, Singapore, 9-18.
- Rodwin, L. (1963). Choosing regions for development. *Public policy*, 12,

141-162.

- Rostow, W. W. (1957). The interrelation of theory and economic history, *The journal of economic history*, 17(4), 509-523.
- Sabić, D., & Vujadinović, S. (2017). Regional development and regional policy, *Zbornik radova-Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu*, (65-1a), 463-477.
- Shankar, R., & Shah, A. (2009). Lessons from European Union policies for regional development. *World Bank Policy Research Working Paper Series*, no. WPS 4977.
- Singh, A. K., Kumar, S., Sharma, A. K., & Sinha, S. (2022). Does Green Entrepreneurship Have an Association with Sustainable Development and Its Components? Evidence From a Country-Wise Panel Data Investigation. In *International Perspectives on Value Creation and Sustainability Through Social Entrepreneurship* (pp. 132-172). IGI Global.

References [In Persian]

- Ahmadi, H., and Rezaei Shahabi, R. (2019). *Regional planning, basics and theories*, Rasht: Gilan University Press, [In Persian].
- Anbari, M. (2011). *Sociology of development from economics to culture*, Samt Publications, [In Persian].
- Asayesh, H. (2008). *Rural development, goals, encyclopedia of urban and rural management*, Tehran: Organization of Municipalities and Villages of the country, [In Persian].
- Asayesh, H. (2009). *Principles and methods of regional planning*, 9th edition, Payam Noor University Publications, [In Persian].
- Azadi, A., Delangizan, S., & Falahati, A. (2019). Study Regional Development in the Third to Eleventh (1981-2013) Governments in Iran, *Journal of Economy and Regional Development*, 26(17), 1-32, [In Persian].
- Azimi Amoli, J., & Rokneddin Eftekhari, M. (2014). *Rural governance (sustainable development management)*, Samt Publications, [In Persian].
- Azkiya, M., and Ghafari, G. (2015). *Sociology of Development*, 11th edition, Tehran: Kayhan Publishing House, [In Persian].
- Azkiya, M., Zanjani, H., Bargmadi, H., and Seyed Mirzaei, M. (2014). Investigating the level of social development in Tehran, *Iranian Journal of Social Development Studies*, 6 (4), 22-7, [In Persian].
- Basirat, M (2011). *spatial planning*, Tehran: Organization of Municipalities and Villages of the country, [In Persian].
- Country Plan and Budget Organization (2021). *The document of spatial planning (national document and provincial documents of spatial*

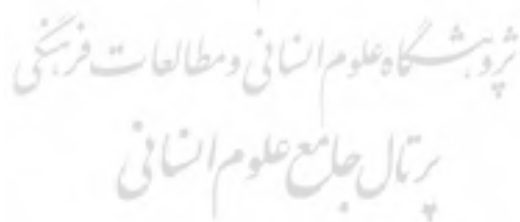
Planning), vol 1, [In Persian].

- Eskandari, M., & Yousafkhah, M. (2018). The concepts of change, development and organizational transformation using content, *Journal of Police Organizational Development*, (66), 11-46, [In Persian].
- Fanni, Z. (2014). *Development, sustainability and globalization*, Tehran: National Center for Globalization Studies, [In Persian].
- Firouzi, M., Mohammadi Dehchashmeh, M., Shamsaei Zafarghandi, F., and Saeedi, J. (2021). Identification of Effective drivers on the Resilience of Border Cities (Case Study: Abadan City), *Geography*, 18(66), 73-91, [In Persian].
- Glasson, J. (1996). Thematic basics of regional planning, the second part: the concept of regional planning, *Journal of Housing and Rural Environment*, No. 75, 38-33, [In Persian].
- Jafari, F., hatami, A., & karami, S. (2021). Spatial analysis of regional development based on economic indices in Iran, *Geography and Planning*, 24(74), 61-72, [In Persian].
- Jomehpour, M., (2014). *An introduction to: rural development planning: approaches and methods*, Samit Publications, [In Persian].
- Latifi, Gh. (2009). Perspectives on Development, *Social Science*, 13(20), 74-85, [In Persian].
- Management and planning organization of Chaharmahal and Bakhtiari province (2020). *Economic, social and cultural report of Chaharmahal and Bakhtiari province in 2019*, [In Persian].
- Management and planning organization of Chaharmahal and Bakhtiari province (2019). *Abstract of program studies to Spatial Planning of Chaharmahal and Bakhtiari province*, Development and Planning Deputy, Tehran: Publications of the Country Plan and Budget Organization, [In Persian].
- Massumi Eshkevari, H. (2012). *Principles and basis of regional planning*, 6th edition, Tehran: Payam Publishing, [In Persian].
- Mohammadi, S. (2021). Assessing and analyzing the effects of implementing pilot projects on the physical development of villages around the city (Case study: villages around the city of Marivan), *Geography*, 19(68), 232-250, [In Persian].
- Motheghi, A. (2004). Development; The course of conceptual and theoretical evolution, *Politics - Journal of Law and Political Sciences*, (63), 223-252, [In Persian].
- Motiei Langroudi, H. (2007). *Rural planning with an emphasis on Iran*, Mashhad: Mashhad University Press, [In Persian].
- Panahi, M. (2015). Cultural Development, a Requirement for Economic, Social and Political Development, *Social Development & Welfare Planing*, 6(22), 1-23, [In Persian].

- Papoli yazdi, M., and Rajabi Sanajerdi, H. (2012). *The theory of urban and surrounding*, Samit Publications, [In Persian].
- Pourmohammadi. M. R (2023). *Urban Spatial Planning: Documents of Urban Spatial Planning & Urban Development*, The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Islamic Sciences and the Humanities (SAMT), Institute for Research and Development in the Humanities, [In Persian].
- Pourtaheri, M., Roknedin etekhari, A. and Badri, A. (2009). *Strategies and policies for the physical development of rural settlements (with emphasis on global and Iranian experiences)*, Tehran; Islamic Revolution Housing Foundation, [In Persian].
- Rahnama, M., Shakarami, K., Abbasi, H. (2018). Identifying and Analyzing the Influence of Driving Forces on the Regional Development of Alborz Province with the Scenario-Based Planning Approach, *Town and Country Planning*, 10(1), 139-166, [In Persian].
- Saeedi, A. (2011). *Basics of rural geography*, 13th edition, Samt Publications, [In Persian].
- Saeedi, A., & Taghizadeh, F. (2005). Rural-urban links and regional development: a comparative study of Baghmolek and Ardakan counties, *Journal of Geography*, 3 (6), 33-47, [In Persian].
- Saeedi, J. (2020). *Compilation of Resilience Scenarios the Boundary Cities* ff Keeeetnn rr iii eee with iiiii i e Dffeeee pppaadhh CCee tt u:: nnnnnn nnn Krrrr mnhhhhr Citie””, Ph.D. Thesis of Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, [In Persian].
- Saeedi, J., Firoozi, M A., Mohammadi Dehcheshmeh, M., & Shamsaei Zafarghandi, F (2021). Compilation of resilience scenarios the boundary cities (case study: Abadan and Khorramshahr cities), *MJSP*, 25 (4):1-43, [In Persian].
- Sarrafi, M. (1998). *The basics of regional development planning*, Tehran: Iran Management and Planning Organization, [In Persian].
- Sarrafi, M., Sharifzadegan, M., Nejati, N. (2016). Areas in Analysis the Phenomenon of City-region and its Conceptual Requirements for Urban Iran (Case study: Mashhad Metropolitan Region), *Geography and Development*, 14(45), 1-18, [In Persian].
- Stimson, R. J., Stough, R., & Salazar, M. (2009). *Leadership and institutions in regional endogenous development*, Edward Elgar Publishing, Translated by Mohammad Hossein Sharifzadegan and Behzad Malekpour Asl, Ney publication, [In Persian].
- Taghvaie, M., and Ramezani, A. (2004). An analysis of the evolution of development indicators in the cities of Chaharmahal and Bakhtiari province, *Isfahan University Humanities Research Journal*, 18 (1), 47-66, [In Persian].

- Tavakoli Niya, J., Goudarzi, V., Samadi, R. (2017). Spatial Analysis of Regional Development in Markazi province to achieve a balanced development, *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 12(39), 285-299, [In Persian].
- Yousefi, M. (2019). Institutional Foundations of development, *Economic Development Policy*, 7(2), 269-293, [In Persian].
- Zali, N., and Ahmadi, H. (2014). Spatial organization of East Azarbaijan province with regional planning approach on the horizon, *Journal of Regional Planning*, 4 (14), 59-74, [In Persian].
- Zali, N., Beheshti, M. (2009). Identification of Key Regional Development Factors with Scenario-Based Planning Approach: A Case Study: East Azarbaijan, *Journal of Space Planning and Preparation*, Volume 15, (1), pp. 63-41, [In Persian].
- Zarabi, A., Mousavi, M. (2009). A Survey on Function of Small Cities in the Urban System and Regional Development (Case Study: Yazd Province), *Geography and Environmental Planning*, 20(2), 1-18, [In Persian].
- Ziari, K. (2005). *Principles and methods of regional planning*, 4th edition, Yazd: Yazd University Press, [In Persian].
- Ziari, K., and Mohammadi, A. (2016). *Regional development management with an emphasis on Iran*, Tehran University Press, [In Persian].

استناد به این مقاله: سعیدی، جعفر. (۱۴۰۲). تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان

چهارمحال و بختیاری)، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۸(۲۷)، ۸۳-۱۳۲.

DOI: 10.22054/URDP.2023.69285.1467

Urban and Regional Development Planning is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...